

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ : ครอบครัวกับความพอเพียง ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมจากการรวบรวมเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลเป็นองค์ความรู้สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตครอบครัว ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการพัฒนารูปแบบการนำเสนอองค์ความรู้และสารสนเทศด้านครอบครัวศึกษา ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีขอบเขตเนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 เรื่อง ดังนี้

1. ครอบครัวศึกษากับการเรียนรู้เรื่องครอบครัว
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการชีวิตครอบครัว
3. บริบทที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตครอบครัวแบบพอเพียง
4. การพัฒนาแบบการนำเสนอองค์ความรู้และสารสนเทศผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดในแต่ละเรื่องจะนำเสนอตามลำดับประเด็นข้างต้น

1. ครอบครัวศึกษากับการเรียนรู้เรื่องครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมคุณค่าความเป็นมนุษย์ ตลอดจนถ่ายทอดค่านิยม เจตคติ อุปนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของบุคคล ปัญหาสังคมส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว หากครอบครัวมีพลังในการสร้างเสริมคุณภาพของคนอย่างเต็มที่แล้ว อย่างแน่นอนที่ชุมชนและสังคมโดยรวมก็ย่อมเข้มแข็งและมีความสุขมั่นคง ปัจจุบันการศึกษาหาความรู้และเรียนรู้เรื่องครอบครัวมีความจำเป็นมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และผลกระทบต่อวิถีชีวิตครอบครัวที่ต้องปรับตัวปรับเปลี่ยนได้เท่าทันกับการคงรักษาสมดุลของการดำเนินชีวิตครอบครัวอย่างปกติสุข

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวศึกษา ในที่นี้จะครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของครอบครัวศึกษา ขอบข่ายประเด็นความรู้เรื่องครอบครัว แหล่งเรียนรู้เรื่องครอบครัว และช่องทางการเรียนรู้สำหรับครอบครัว

1.1.1 ความสำคัญของครอบครัวศึกษา ครอบครัวศึกษา (family education) หรือการศึกษา ค้นคว้าเรื่องครอบครัว (family studies) เป็นศาสตร์ที่มุ่งทำความเข้าใจกับด้านต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ ในบริบทของครอบครัว ซึ่งมีความละเอียดซับซ้อนในแง่มุมต่าง ๆ ที่หลากหลาย ด้วยกระบวนการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นระบบมีระเบียบแบบแผน ทั้งนี้การศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจกับครอบครัวศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวและการนำความรู้ด้านครอบครัวไปใช้ในการปรับปรุงหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวให้ดีขึ้น

1.1.2 ขอบข่ายประเด็นความรู้เรื่องครอบครัว องค์ความรู้เรื่องครอบครัวสามารถจำแนกตามขอบข่ายการศึกษาค้นคว้าเรื่องครอบครัวเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มประเด็นครอบครัวที่เชื่อมโยงกับระบบครอบครัว มุ่งนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวภายในครอบครัวที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตครอบครัวของสมาชิกที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน และกลุ่มประเด็นครอบครัวที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของระบบครอบครัวกับระบบสังคม มุ่งนำเสนอเนื้อหาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับระบบต่าง ๆ ในสังคมที่ครอบครัวเกี่ยวข้องด้วย โดยแหล่งสืบค้นประเด็นครอบครัวที่ต้องการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ครอบคลุมแหล่งค้นคว้าข้อมูลทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่ออื่น ๆ

1.1.3 แหล่งเรียนรู้เรื่องครอบครัว การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิต การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของชีวิตครอบครัว เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ครอบคลุมสิ้นสุดวงจรชีวิตมนุษย์และครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเป็นบริบทชั้นในสุดที่มนุษย์ปฏิบัติสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา หากครอบครัวได้รู้จักวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัวที่ดี ก็ย่อมมีเป้าหมายในแต่ละระยะของวงจรชีวิตครอบครัวที่ชัดเจน ทำให้สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับสมาชิกภายในครอบครัวและผู้อื่น ครอบครัวนั้นก็จะเป็นที่ประสบแต่ความสุขและความสำเร็จในชีวิตครอบครัวได้เป็นอย่างดี

1.1.4 ช่องทางการเรียนรู้สำหรับครอบครัว การจะสร้างให้ครอบครัวใดมีความเข้มแข็งได้นั้น ต้องเกิดขึ้นจากการตระหนักรู้ภายในหัวใจของสมาชิกครอบครัว ที่เห็นถึงปัญหาและทางออกแห่งปัญหานั้นด้วยตนเอง คนทำงานด้านครอบครัวมีบทบาทเพียงแค่เสริมอาวุธทางความคิดให้ครอบครัวรู้เท่าทันปัญหา ด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้น รวมถึงความพยายามในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในหลากหลายวิธีการ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละครอบครัวและชุมชน บทเรียนที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้สำหรับครอบครัวจึงเป็นบทเรียนจากการลงมือปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอน ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง เวทีเรียนรู้ที่ครอบครัวและชุมชนได้จัดขึ้น กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้ทุกคน ได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจหาทางออกแห่งปัญหานั้นร่วมกัน และอื่น ๆ

1.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับครอบครัวศึกษา ขอบข่ายองค์ความรู้ด้านครอบครัวครอบคลุมเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวหลากหลายประเด็น ได้แก่ โครงสร้างครอบครัว (family structure) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว (family roles) พัฒนาการบุคคลในครอบครัว (family individual development) การอบรมขัดเกลาทางสังคมของครอบครัว (family socialization) สัมพันธภาพในครอบครัว (family relationships) แบบฉบับชีวิตครอบครัว (family life pattern) ค่านิยมครอบครัว (family value) การวางแผนครอบครัว (family planning) สุขภาพครอบครัวและการแพทย์ด้านครอบครัว (family health and medicine) การปรับตัวและสุขภาพจิตของครอบครัว (family adjustment and mental health) ความรุนแรงในครอบครัว (family violence) การจัดการทรัพยากรครอบครัว (family resource management) ปัญหาของครอบครัว (family problems) กฎหมายครอบครัว (family law)สวัสดิการครอบครัว (family welfare) การแนะนำและการให้คำปรึกษาครอบครัว (family guidance and counseling) ครอบครัวบำบัดและการฟื้นฟู (family therapy and rehabilitation) นโยบายครอบครัว (family policy) ประวัติครอบครัวและวิวัฒนาการครอบครัว (family history and evolution) หลักสูตร/โครงการ/กิจกรรม/การฝึกอบรมด้านครอบครัว (family curriculum/project/activity/training)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเฉพาะในการศึกษาวิจัยเป็นเรื่องของ “ครอบครัวกับความพอเพียง” (family and sufficiency) ซึ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตครอบครัว บนพื้นฐานแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึงหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในครอบครัว ตลอดจนการใช้ความรู้กับคุณธรรม เป็นแนวทางปฏิบัติควบคู่ไปด้วย

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการชีวิตครอบครัว

การดำเนินชีวิตครอบครัวให้ราบรื่นผาสุก จำเป็นต้องพิจารณาหลักคิดบางประการเป็นแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีแบบแผนหรืออย่างมีเหตุมีผล โดยเฉพาะการมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวมนำวิถีคิดและการประพฤติปฏิบัติตนในหนทางที่เหมาะสม

2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ในที่นี้จะครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป้าหมายเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการเข้าสู่ความพอเพียงตามขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่เริ่มงานพัฒนาเมื่อ 50 ปีที่แล้ว และทรงยึดมั่นหลักการนี้มาตลอด (มูลนิธิชัยพัฒนา 2542 : 50) และทรงตระหนักว่าประเทศไทยเป็นประเทศ

เกษตรกรรมโดยพื้นฐานและเป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท พระองค์จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนและศึกษาความเป็นอยู่ของพสกนิกรในพื้นที่ชนบททุกภูมิภาคทั่วประเทศ ได้ทอดพระเนตรสภาพภูมิประเทศที่ทุรกันดารและทรงรับทราบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนทั่วทุกท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่พระราชวินิจฉัยในปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยพระราชทานแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นการพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ อันเป็นแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง โดยทรงยึดหลักการทรงงานในการพัฒนา ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตลอดเวลาหกทศวรรษที่ผ่านมา (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2548 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549 : 1-6) ดังนี้

ประการแรก : การพัฒนาต้องเอา “คน” เป็นตัวตั้ง และยึดหลัก “ผลประโยชน์ของประชาชน” และ “การมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน” โดยในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการ ทรงให้ยึดหลักประชาชนทุกคนต้องได้รับประโยชน์จากโครงการและคนส่วนใหญ่ต้องเสียสละดูแลช่วยเหลือคนส่วนน้อย ยึดหลักคุ้มค่าน่ามากกว่าคุ้มทุนหรือ “ขาดทุนคือกำไร” คือการให้และการเสียสละอันมีผลเป็นกำไรคือ “ความอยู่ดีมีสุข” ของประชาชน และต้องให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมตัดสินใจในโครงการตั้งแต่ขั้นตอน “การทำประชาพิจารณ์” ก่อนเริ่มโครงการเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจเลือกหาทางออกของตนเอง แล้วจึงให้ผู้นำท้องถิ่นและข้าราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการร่วมกันต่อไป

ตลอดเวลาหกทศวรรษที่พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ และพระราชพระบรมราโชวาทแก่พสกนิกรได้ทรงให้ความสำคัญต่อการสร้างจิตสำนึกในศีลธรรมแก่ประชาชนให้รู้จักประมาณตน ประหยัดอดออม ไม่โลภ มีคุณธรรมและจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียรและอดทน รู้จักเสียสละและแบ่งปันอยู่เสมอ ดังนั้น การพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริจึงเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกมิติ ทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม มีจริยธรรมและความเพียร อันเป็นการขยายโอกาสและทางเลือกให้แก่ประชาชนในการดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงยั่งยืน และจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนตามไปด้วย

ประการที่สอง : ยึดหลัก “ภูมิสังคม” ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคและท้องถิ่น โดยการพัฒนาตามแนวพระราชดำริจะต้องมีกระบวนการศึกษาและวางแผนที่สอดคล้องกับ ภูมิ หรือลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ คือสภาพธรรมชาติแวดล้อมรอบ ๆ ตัวคน และต้องอยู่บนพื้นฐานเดิมของ สังคม หรือภูมิประเทศทางสังคมวิทยา ที่คำนึงถึงการดำเนินวิถีชีวิตของ “คน” ในสังคม หนึ่ง ๆ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อและศาสนา ประเพณี เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม

ในสังคมนั้น ๆ ทรงให้ความสำคัญต่อการใช้หลักวิชาการ “ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ” และ “พัฒนาคน” โดยสร้างความรู้ความเข้าใจของคนในพื้นที่ต่อหลักการและประโยชน์ของการพัฒนา รวมทั้งข้าราชการที่ยึดหลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” คือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในสภาพภูมิสังคมของคนในพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีปัญหาเช่นไรและมีความต้องการอะไร ทั้งนี้ ก็เพื่อให้การวางแผนและการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสามารถแก้ปัญหา และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่มากที่สุด

การยึดหลัก “ภูมิสังคม” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้การดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มีลักษณะเป็น “การพัฒนาแบบองค์รวม” กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่ “บูรณาการ” ทุกด้านเข้าด้วยกันภายใต้กระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ในการนี้ได้ทรงพระราชทาน “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เพื่อเป็นแนวทางการทำงานแบบองค์รวมตามพระราชดำริ โดยทรงจำลองพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละภูมิภาคไว้สำหรับให้ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง พัฒนา และเป็น “ศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จสำหรับเกษตรกร” นับเป็นมิติใหม่ของการบริหารงานร่วมกันโดยไม่แบ่งแยกเฉพาะส่วนอย่างที่เคยทำกันในอดีต โดยนำเอาแผนงานกิจกรรมของหน่วยราชการต่าง ๆ มาบูรณาการเข้าด้วยกันให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรมากที่สุด ทั้งยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกร ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ โดยสามารถขอรับบริการได้ทั้งด้านการเกษตร การจัดหา น้ำ เมล็ดพันธุ์พืช การตลาด การฝึกอบรมต่าง ๆ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่อย่างบูรณาการและครบวงจร

ประการที่สาม : การพัฒนาต้องเริ่มต้นจาก “การพึ่งตนเอง” ให้ได้ก่อน โดยรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบคอบระมัดระวังและ “ทำตามลำดับขั้น” ต้องสร้างพื้นฐานความเป็นอยู่ของประชาชนและครอบครัวให้พอมิ พอกิน พอใช้ก่อน โดยใช้วิธีการที่ประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งและเป็นอิสระแล้ว จึงค่อยพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยนการรวมกลุ่มช่วยเหลือพึ่งพากันและร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้แล้ว จึงพัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกเพื่อความเจริญก้าวหน้าในลำดับต่อไป ดังที่ทรงใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน”

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิสัยทัศน์กว้างไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นเวลากว่า 20 ปี ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ขณะที่ระบบเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็วและสร้างความมั่งคั่งให้แก่ประเทศ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการค้าเสรีที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและแข่งขันสูง ทรงทอดพระเนตรเห็นความเสี่ยงของเศรษฐกิจไทยที่พึ่งพาปัจจัยภายนอกสูง จึงได้ทรงเตือนให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา พบว่า พระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำ

แนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนชาวไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ใช้ความรู้อย่างถูกต้องตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมและความเพียรเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจเป็นที่รู้จักกันดีภายใต้ชื่อว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระองค์ท่านได้ทรงยึดเป็นแนวทางการพัฒนาตามพระราชดำริเสมอมา และทรงให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติแม้เพียงครั้งเดียวหรือเศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำก็พอ ดังพระราชดำรัสในวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ที่ว่า...

“...เศรษฐกิจพอเพียงนี้

ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือไม่ต้องทั้งหมด

หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ...

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น

ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่

แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ...”

“...คำว่าพอเพียง

มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก

ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น

แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน...

พอมีพอกินนั้นก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง...”

“...พอเพียงนี้ก็หมายความว่า

มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หุรหุราก็ได้ แต่ว่าพอ

แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข

ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ...”

“Self-Sufficiency

นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้

ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตัวเอง...”

“...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีโลกน้อย

เมื่อมีโลกน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย

ถ้าทุกประเทศมีความคิด-อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ

มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง

หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก

คนเราก็อยู่เป็นสุข...”

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

4 ธันวาคม 2541

2.1.2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงมีคุณลักษณะ 3 ประการ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ 2549 :12-13) ได้แก่

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป หรือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง พออยู่ พอมี พอกิน พอใช้ ประหยัด และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยมีหลักของความพอดี 5 ประการ ดังนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ค้นคืน 21 มกราคม 2551 จาก <http://elibrary.nfe.go.th/file-lib/picmedia/file/cometoed.pps#17>)

(1) พอดีด้านจิตใจ คือมีความเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม

(2) พอดีด้านสังคม คือมีการช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน

(3) พอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือรู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด และรอบคอบ และเกิดความยั่งยืนสูงสุด

(4) พอดีด้านเทคโนโลยี คือรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อความต้องการเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและพัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้านก่อน

(5) พอดีด้านเศรษฐกิจ คือมีการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกิน สมควรตามอัตภาพและฐานะของตน

2) ความมีเหตุผล หมายถึง ทุกการตัดสินใจ การกระทำ การลงทุน ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล คำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและพิจารณาผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ โดยมีหลักของความมีเหตุผล 5 ประการ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ค้นคืน 21 มกราคม 2551 จาก <http://elibrary.nfe.go.th/file-lib/picmedia/file/cometoed.pps#18>) ดังนี้

(1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ

(2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ

(3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

(4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก

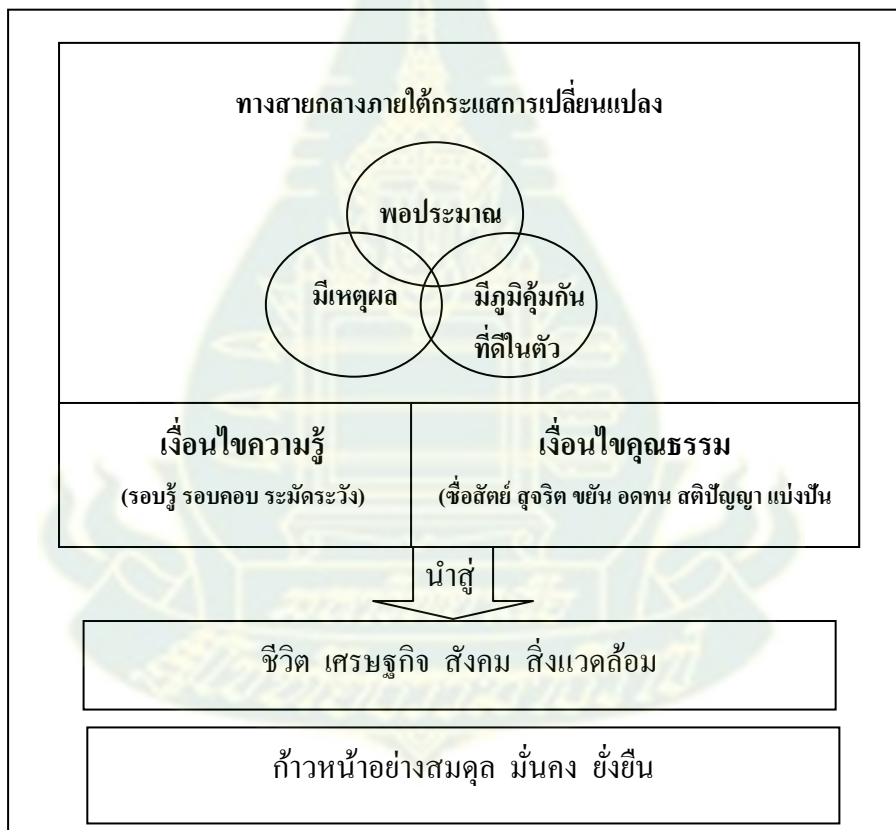
(5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลด เลิก สิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ไม่ก่อความชั่ว ให้เป็นเครื่องทำลายตัวเอง ทำลายผู้อื่น พยายามเพิ่มพูนรักษาความดี ที่มีอยู่ให้คงงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3) **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจากทั้งภายในและภายนอกโดยมีหลักของความมีภูมิคุ้มกัน 2 ประการ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน คั่นคั่น 21 มกราคม 2551 จาก <http://elibrary.nfe.go.th/file-lib/picmedia/file/cometoed.pps#19>) ได้แก่

- (1) ภูมิปัญญา : มีความรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง
 - (2) ภูมิธรรม : ซื่อสัตย์ สุจริต ขยันอดทนและแบ่งปัน
- ทั้งนี้ต้องมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

มีความรู้ คือมีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำความรู้ วิทยาการ เทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินชีวิต

มีคุณธรรม คือมีความตระหนัก มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีความสามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 2.1 สรุปรูปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษในพิธีเปิดการประชุมทางวิชาการ “การจัดการศึกษาภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง” โดย ดร. จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา วันศุกร์ที่ 2 พฤศจิกายน 2550 ณ ห้องแกรนด์บอลรูม อาคารคอนเวนชัน ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี

2.1.3 เป้าหมายเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายเพื่อให้มีแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนให้ได้สมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านวัตถุ ทางด้านทุนนิยม ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคลหรือระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐหรือประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 :16-17) ดังนี้

1) **ความพอเพียงในระดับปัจเจกบุคคลหรือครอบครัว** คือการที่สมาชิกในครอบครัวใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างพอกินพอใช้ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้เกิดความสุขและความพอใจในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง พยายามพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ในทุกสถานการณ์ โดยมีแนวการปฏิบัติ ดังนี้

(1) ครอบครัวควรมีสำนึกในจริยธรรม โดยเฉพาะจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง หรือที่สอดคล้องกัน เช่น มีความซื่อสัตย์ ความอดทน ความเพียร ความมีสติ ปัญญา ความเมตตา กรุณา เป็นต้น

(2) ครอบครัวควรแสวงหาความรู้ และอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้มีความรู้ และมีคุณธรรม โดยเน้นลักษณะความรู้และคุณธรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง

(3) ครอบครัวควรมีวิสัยในการใช้จ่าย เริ่มจากความจำเป็นพื้นฐานก่อนแล้วจึงจะขยายไปสู่ความจะเป็นด้านอื่น ๆ

(4) ครอบครัวควรเคารพต่อกติกาและกฎหมายของสังคม โดยไม่ขัดแย้งกับจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง

(5) ครอบครัวควรมีสำนึกและรับผิดชอบต่อโลกและสิ่งแวดล้อม เพราะความเชื่อเรื่องโลกที่มีความเปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องมีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่วิกฤติ แต่ต้องให้มีความเปลี่ยนแปลงให้เกิดสมดุลต่อมนุษย์

แนวปฏิบัติระดับครอบครัวดังกล่าวมีลักษณะเป็นองค์รวม ต้องปฏิบัติประกอบกันไป โดยให้ความพอประมาณ มีเหตุผลที่ดี และมีภูมิคุ้มกันที่ดี กล่าวคือภายใต้โลกและสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การทำให้ครอบครัวมีความรู้เรื่องต่าง ๆ ทั้งความรู้ที่เป็นข้อมูลต่าง ๆ และความรู้เรื่องคุณธรรมจะทำให้ครอบครัวมีเหตุผลและมีสำนึกทางจริยธรรมตามมา ซึ่งจะทำให้มีความพอประมาณ การรู้จักการพอประมาณจะทำให้มีวินัยในการใช้จ่าย การมีวินัยในการใช้จ่าย จะทำให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่ดีทางเศรษฐกิจ ประกอบกับการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมจะทำให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่ดีในระบบชีวิตทั้งหมด

2) **ความพอเพียงในระดับชุมชน** เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัวเป็นพื้นฐานแล้ว สมาชิกสามารถนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนได้ รวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถที่ตนมีอยู่เป็นพื้นฐาน ประกอบการดำเนินชีวิต มีการช่วยเหลือแบ่งปันกัน จึงเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคม สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกันต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่พอเพียงในชุมชนโดยรวมในการดำเนินชีวิตที่สมดุลอย่างแท้จริง โดยมีแนวการปฏิบัติ ดังนี้

(1) สังคมควรร่วมมือกัน เพื่อเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน จะทำให้มีความรู้เรื่องต่าง ๆ กว้างและลึกซึ้ง จะทำให้มีเหตุผลมากขึ้น มีความรอบคอบ ระมัดระวัง มากขึ้นในการนำความรู้ต่าง ๆ มาใช้

(2) สังคมควรส่งเสริมให้จริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นบรรทัดฐานของสังคม มีการให้รางวัลและการลงโทษที่เหมาะสมต่อสมาชิกของสังคมที่ปฏิบัติตามจริยธรรมดังกล่าว

(3) สังคมควรจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อส่งเสริมให้มีการประหยัดและการออม ซึ่งจะสามารถนำไปสู่การเกิดกองทุนต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมทำให้สังคมมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สามารถพึ่งพาตัวเองได้

(4) สังคมที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ควรใช้แนวทางของเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ โดยปรับใช้ตามความเหมาะสมของสถานที่ เพราะเกษตรทฤษฎีใหม่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง

(5) สังคมที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ควรประกอบอาชีพโดยยึดหลักการทางสายกลาง โดยมีการพอประมาณ มีเหตุมีผล โดยการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก หมายถึงเริ่มต้นจากตัวเอง ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทรัพย์สินเงินทุน และบริหารด้วยความรอบคอบระมัดระวัง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับสังคม

(6) สังคมควรมีสำนึกและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีเหตุผลเดียวกันกับแนวปฏิบัติระดับครอบครัว

แนวปฏิบัติระดับสังคมดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากแนวปฏิบัติระดับครอบครัว และมีลักษณะเป็นองค์รวมเช่นเดียวกับแนวปฏิบัติระดับครอบครัว กล่าวคือภายใต้โลกและสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การรวมตัวกันเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันจะทำให้สังคมมีเหตุผลในการใช้ความรู้ต่าง ๆ นอกจากจะทำให้มีความรอบรู้มากขึ้นแล้ว จะทำให้มีความระมัดระวัง รอบคอบมากขึ้นด้วย ประกอบกับการส่งเสริมจริยธรรมทำให้คนในสังคมเห็นคุณค่าของวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดความพอประมาณ นำไปสู่การมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อสังคม

3) **ความพอเพียงในระดับรัฐหรือประเทศ** เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มชุมชนหลาย ๆ แห่ง ที่มีความพอเพียงมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนร่วมมือกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ด้วยหลักแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันจนเกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียง ในที่สุดเมื่อรู้แจ้งเห็นจริงด้วยเหตุด้วยผลว่าพื้นฐานของประเทศเป็นอย่างไร ก็จะสามารถวางนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาให้สังคมเจริญก้าวหน้าได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน โดยมีแนวการปฏิบัติ ดังนี้

(1) รัฐควรกำหนดหลักสูตรจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียงในการศึกษาของชาติ ในระดับต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

(2) รัฐควรส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนา ประชาชนที่สนับสนุนและสนใจวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

(3) รัฐควรส่งเสริม สนับสนุน สร้างองค์ความรู้ ที่สอดคล้องกับจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้กับประชาชน เช่น จัดให้มีการศึกษาทดลองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดรูปธรรมในวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง หรือการพัฒนาข้อมูลในเรื่องต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้มีการ“เข้าถึง” ข้อมูลกับประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น

(4) รัฐควรมีกฎหมายที่ส่งเสริมสนับสนุนกับจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง

(5) รัฐควรจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเงินทุน ให้กับประชาชนที่ขาดเงินทุน โดยมีสนใจและเลือกที่ จะใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

(6) รัฐควรมีกำหนดทำที่ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ โดยยึดหลักทางสายกลาง มีเหตุผล มีความพอประมาณ เป็นต้น

(7) รัฐควรส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีสำนึกและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีเหตุผลเดียวกันกับแนวปฏิบัติระดับครอบครัวและสังคม แนวปฏิบัติระดับรัฐดังกล่าวก็เช่นเดียวกับแนวปฏิบัติระดับครอบครัวและสังคม กล่าวคือต้องปฏิบัติในลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งต้องยึดหลักให้มีความพอประมาณ มีเหตุผล และให้มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี กล่าวคือภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมรัฐควรส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนทุกระดับมีความรู้และมีคุณธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ประชาชนเข้าใจและเห็นความสำคัญที่จะดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริม สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นและเพียงพอต่อจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ประชาชนมีความรอบรู้ และรู้จักการพอประมาณทำให้มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อรัฐ แนวปฏิบัติ ทั้งสามระดับดังกล่าวจะต้องทำไปพร้อม ๆ กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ มีลักษณะเชื่อมโยงเป็นองค์รวมจึงจะประสบผลสำเร็จ

2.1.4 การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับหลักการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (มูลนิธิชัยพัฒนา 2542 : 53) มีดังนี้

1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า

...ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...

2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า

...ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพของตนเป็นหลักสำคัญ...

3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในการการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า

...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...

4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้ เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า

...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง...

5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า

...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามลดความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น...

ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญที่สุดคือ คำว่า “พอ” ต้องสร้างความพอที่สมเหตุสมผลให้กับตัวเองให้ได้ และเราก็จะพบกับความสุข

2.2 องค์ความรู้ด้านครอบครัว

2.2.1 ความสำคัญของครอบครัว ครอบครัวมีความสำคัญต่อบุคคลและต่อสังคม (เจริญ จันทลักษณ์ 2549) ดังนี้

1) ความสำคัญที่มีต่อบุคคล ครอบครัวมีความสำคัญต่อบุคคลในฐานะที่เป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มแรกที่บุคคลแต่ละคนเป็นสมาชิก เป็นที่ที่สมาชิกแต่ละคนมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างใกล้ชิดและยั่งยืน ครอบครัวเป็นสื่อกลางที่เชื่อมบุคคลเข้ากับสังคมนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และทำหน้าที่ถ่ายทอดแบบแผนทางวัฒนธรรมให้กับสมาชิกรุ่นใหม่ ครอบครัวเป็นสถาบันที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ซึ่งสถาบันอื่น ๆ ไม่อาจทำหน้าที่เหล่านี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการทางเพศ ความต้องการทางด้านอารมณ์ และความต้องการการยอมรับและผูกพันซึ่งกันและกัน (วิรัตน์ ศรีนพคุณ 2526 : 8)

2) ความสำคัญที่มีต่อสังคม ครอบครัวมีความสำคัญต่อสังคม ในฐานะตัวกลางที่เชื่อมสังคมเข้ากับบุคคล ครอบครัวจะสนับสนุนให้บุคคลตอบสนองความต้องการของสังคม โดยสังคมจะทำหน้าที่กำหนดหน้าที่ที่บุคคลจะต้องปฏิบัติต่อสังคม ซึ่งกล่าวได้ว่าครอบครัวมีความสำคัญกับสังคมในสองนัยยะ กล่าวคือ

ความสำคัญต่อชุมชน ครอบครัวแต่ละครอบครัวถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ครอบครัวที่อยู่รวมกันในชุมชนหนึ่ง ๆ นั้น ย่อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการติดต่อระหว่างกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความสัมพันธ์ของครอบครัวในลักษณะนี้นับเป็นเครือข่ายครอบครัวที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนนั้น ๆ

ความสำคัญต่อสังคม ครอบครัวมีความสำคัญต่อการอยู่รอดของสังคม เนื่องจากสังคมประกอบไปด้วยสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันศาสนา สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา รวมทั้งสถาบันครอบครัว หากสถาบันใดสถาบันหนึ่งไม่สามารถทำหน้าที่ได้ ก็ย่อมมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของสังคมในที่สุด

2.2.2 โครงสร้างครอบครัว ครอบครัวโดยทั่วไปประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ สมาชิกในครอบครัวและระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีความเชื่อมโยงต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัว (รุจา ภูไพบูลย์ 2541 : 6-7 และอุมาพร ตรังคสมบัติ 2544 : 7-8) ดังนี้

1) สมาชิกในครอบครัว โดยทั่วไปประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก เรียกว่า ครอบครัวเดี่ยว บางครอบครัวอาจมีสมาชิกอื่นอาศัยอยู่ด้วย เช่น ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา เรียกว่า ครอบครัวขยาย ซึ่งการที่แต่ละครอบครัวประกอบไปด้วยสมาชิกคนใดบ้างร่วมอาศัยอยู่นั้น ขึ้นอยู่กับแบบแผนทางสังคมและวัฒนธรรม และความหมายของครอบครัวที่แต่ละสังคมยึดถือ ในสังคมไทยหากถือเอาตามกฎหมาย ครอบครัวไทยจะถือหลักโครงสร้างครอบครัวว่าประกอบด้วย สามิ ภรรยา และบุตรเท่านั้น ทั้งนี้จะเห็น

ได้ว่าปัจจุบันครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างของสมาชิกในครอบครัวที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียวกับบุตร ครอบครัวที่ไม่มีบุตร เป็นต้น

2) ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว สมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกันทุกคนมีบทบาทหน้าที่ มีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นในครอบครัว เช่น บทบาทหน้าที่ของสามีต่อภรรยา บทบาทหน้าที่ของภรรยาต่อสามี บทบาทหน้าที่ของบิดามารดาต่อบุตร และบทบาทหน้าที่ของบุตรต่อบิดามารดา ระบบความสัมพันธ์นี้ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทั้งด้านจิตใจ อารมณ์ เศรษฐกิจและสังคม การที่ทุกคนในครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ต่อกันและกันย่อมแสดงว่าสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวย่อมมีแนวทางในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามที่สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวรวมทั้งสังคมคาดหวังทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข และครอบครัวสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้ตลอดไป

2.2.3 หน้าที่ของครอบครัว ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญ (สุพัตรา สุภาพ 2537: 68-69) ดังนี้

1) หน้าที่สร้างสมาชิกใหม่ (reproduction) ครอบครัวมีหน้าที่ในการสร้างสมาชิกใหม่ทดแทนสมาชิกเดิมที่ตายไป เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ ซึ่งการมีสมาชิกใหม่ก็ต้องมีให้สมดุลกับทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป มิฉะนั้นอาจเกิดปัญหาสังคมตามมา เช่น ความยากจน อาชญากรรม เป็นต้น

2) หน้าที่บำบัดความต้องการทางเพศ (sexual gratification) เพื่อเป็นการลดปัญหาทางเพศบางอย่าง เช่น การข่มขืน การสมรสเป็นวิธีหนึ่งที่สังคมเข้ามาควบคุมความสัมพันธ์ให้อยู่ในขอบเขต

3) หน้าที่เลี้ยงดูผู้เยาว์ให้เติบโตขึ้นในสังคม (maintenance of immature children or raising the young) ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความรักความอบอุ่นให้กับเด็ก เลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโต ซึ่งการเลี้ยงดูจากที่อื่น เช่น โรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ แม้จะทำได้แต่ก็ทำไม่ได้ดีเท่ากับครอบครัว เนื่องจากเด็กจะได้รับการเลี้ยงดูทั้งทางร่างกายและด้านจิตใจจากพ่อแม่เป็นอย่างดี ทำให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม

4) หน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนแก่เด็กให้รู้จักระเบียบของสังคม (socialization) ครอบครัวเป็นแหล่งการอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่เตรียมตัวเด็กให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อมภายนอก ครอบครัวช่วยอบรมเด็กให้รู้จักกฎเกณฑ์ ค่านิยม แบบของวัฒนธรรม ฯลฯ สอนให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม

5) หน้าที่กำหนดสถานภาพ (social placement) บุคคลได้ชื่อสกุลจากครอบครัว ซึ่งส่วนมากก็เปลี่ยนได้ในเวลาต่อมา เมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงก็เปลี่ยนชื่อสกุลตามสามี สถานภาพที่ครอบครัวให้นี้ทำให้รู้ว่าบุคคลเป็นใคร รวมทั้งเป็นสิ่งที่ติดตัวเด็กมาแต่เกิด เช่น ลูกคนจน ลูกคนรวย

เชื่อพระวงศ์ ลูกพ่อค้า โดยสถานภาพดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่

6) หน้าที่ให้ความรักและความอบอุ่น (affection) ครอบครัวเป็นแหล่งที่สมาชิกได้รับความรักและความอบอุ่นอย่างบริสุทธิ์ใจ เป็นแหล่งให้กำลังใจและปลุกปลอบใจเพื่อให้ฟันฝ่าอุปสรรคได้ กล่าวได้ว่า ครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีบทบาทและมีความสำคัญต่อสมาชิก มีหน้าที่ขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ วิธีชีวิตประจำวัน วัฒนธรรม ประเพณี ครอบครัวจึงเป็นรากฐานสำคัญของการก่อรูปพฤติกรรมของสมาชิกให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ทางสังคม

2.2.4 การดำเนินชีวิตครอบครัวตามวงจรชีวิตครอบครัว ชีวิตครอบครัวโดยทั่วไปจะเริ่มต้นด้วยการแต่งงานของชายและหญิงที่ตัดสินใจจะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันในการดำเนินชีวิตครอบครัวในแต่ละช่วงชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไป ตามระยะเวลาของแต่ละครอบครัวจะไม่เหมือนกัน เรียกว่าวงจรชีวิตครอบครัว ซึ่งหมายถึง ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงชีวิตครอบครัวจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง โดยมีจุดเริ่มต้นจากการแต่งงานของหญิงชายและสิ้นสุดลงที่การจากไปของกลุ่มสมรสทั้งสองฝ่าย ซึ่งมีลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตครอบครัวอย่างชัดเจน แบ่งออกได้เป็น 4 ระยะ คือ (1) ระยะครอบครัวเริ่มต้น (2) ระยะครอบครัวขยายตัว (3) ระยะครอบครัวอยู่ตัวหรือเริ่มหดตัว และ (4) ระยะครอบครัวหดตัว (จิตตินันท์ เศษะคุปต์ 2545 : 6-12) แต่ละระยะจะมีการจัดการทรัพยากรของครอบครัวที่แตกต่างกันไป (วารุณี วงษา 2545 : 58-60) กล่าวคือ

1) ระยะครอบครัวเริ่มต้น เป็นระยะเริ่มต้นของชีวิตครอบครัว โดยเป็นระยะของการสร้างและตั้งต้นครอบครัวใหม่ เริ่มตั้งแต่การแต่งงานจนกระทั่งเตรียมตัวมีบุตรคนแรก ซึ่งทั้งหญิงและชายจะต้องเริ่มปรับตัวเข้าหากัน เรียนรู้อุปนิสัยใจคอทั้งสองฝ่ายทั้งคู่จะเริ่มสร้างครอบครัวใหม่และมีการวางแผนการใช้จ่าย ระยะนี้จะใช้จ่ายเงินน้อยกว่าระยะต่อมา ส่วนใหญ่ครอบครัวจะใช้จ่ายในเรื่องที่อยู่อาศัย เครื่องเรือนและเครื่องใช้ที่จำเป็นจะต้องมีการเพิ่มรายจ่ายของครอบครัวในเรื่องอาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค แต่ยังไม่พียงกว่าระยะอื่น ทั้งสามีและภรรยา ยังมีเวลาที่จะปรับปรุงนิสัยการใช้จ่ายโดยการจัดระบบการเงินของครอบครัวให้ดี การจัดแบ่งเงิน รายได้ไว้ส่วนหนึ่งสำหรับเก็บออมไว้ใช้ในระยะต่อไป ถือเป็นารเริ่มต้นชีวิตครอบครัวที่ดี เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวในอนาคต

2) ระยะครอบครัวขยาย เป็นระยะที่ครอบครัวมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น นับเป็นระยะวงจรชีวิตครอบครัวที่ยาวนานกว่าระยะอื่น โดยการเริ่มต้นตั้งแต่บุตรคนแรกจนกระทั่งบุตรคนสุดท้ายแยกตัวออกไป ระยะครอบครัวขยายเป็นระยะที่มีภาระการใช้จ่ายสูง เพราะบุตรแต่ละคนมีความต้องการที่ไม่เหมือนกัน ในขณะที่รายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้นไม่มากนัก รายจ่ายส่วนใหญ่ ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า ค่ารักษาพยาบาลและการศึกษาของบุตร ถ้าครอบครัวไม่มีการวางแผนการจัดการรายได้ที่ดีคือ

ให้รายได้สมดุลกับรายจ่าย จะทำให้ครอบครัวมีปัญหาเรื่องเงินไม่พอใช้จ่าย เพื่อให้เกิดภาวะสมดุลของรายได้จึงต้องก่อก่อนี้ ระยะครอบครัวขยายช่วงเวลาจะขึ้นอยู่กับจำนวนบุตร ในระยะครอบครัวขยายถ้าครอบครัวมีบุตรมากระยะที่บุตรศึกษาเล่าเรียนและบุตรช่วยตัวเองได้จะยาว มีผลทำให้ระยะครอบครัวเริ่มหดตัวสั้น แต่ถ้าระยะครอบครัวขยายมีบุตรน้อยจะทำให้ระยะครอบครัวเริ่มหดตัวยาว

3) ระยะครอบครัวอยู่ตัวหรือเริ่มหดตัว เป็นระยะที่บุตรคนสุดท้ายของครอบครัวสำเร็จการศึกษาออกหางานทำและแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพ โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาการเงินของพ่อแม่ (สุขใจ น้ำผุด 2534 : 12) ในระยะนี้ครอบครัวจะมีรายจ่ายลดลงแต่รายได้เท่าเดิมทำให้มีเงินเหลือออม บางครอบครัวมีภาระหนี้สินก็จะค่อย ๆ เบาลง

4) ระยะครอบครัวหดตัว เป็นระยะที่จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดจำนวนลง เนื่องจากบุตรที่เข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้นทยอยกันออกจากบ้านจนกระทั่งถึงบุตรคนเล็ก ระยะนี้คู่สมรสเข้าสู่วัยชราครอบครัวมีรายได้จำกัด เพราะต้องอาศัยจากเงินบำนาญบำนาญ เงินประกันชีวิตหรือดอกผลที่ได้จากทรัพย์สิน การจัดการรายได้ในระยะนี้จะต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในเรื่องค่ารักษาพยาบาล

จะเห็นได้ว่า การดำเนินชีวิตครอบครัวในแต่ละช่วงชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไปตามระยะของวงจรชีวิตครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครอบครัวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในครอบครัว

2.3 การจัดการชีวิตครอบครัวตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งจำเป็นต้องคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบกับการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ (เสรี พงศ์พิศ : 2550)

2.3.1 แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ได้แก่

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ได้ประมวลมาจาก ปรีชาบุษย์ พิบูลสรารุช ที่ได้นำเสนอ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้” (การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คั่นคืนวันที่ 31 มีนาคม 2551 จาก <http://www.sufficiencyeconomy.org>)

2.3.2 การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำเป็นต้องคำนึงถึงประเด็นต่าง ๆ ได้แก่

- 1) มีหลักคิดโดยพื้นฐานก็คือ การพึ่งตนเอง เป็นหลัก การทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง
- 2) พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร ความสมเหตุสมผล และการพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ
- 3) เน้นการสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้น บนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละสัดส่วน แต่ละระดับ

4) ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงจิตใจ และวัฒนธรรม

5) ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านเทคโนโลยี กล่าวคือ

ด้านเศรษฐกิจ คือ การลดรายจ่าย/เพิ่มรายได้/ใช้ชีวิตอย่างพอควร/คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ/มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป/การเพื่อทางเลือกสำรอง

ด้านจิตใจ คือ การมีจิตใจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้/มีจิตสำนึกที่ดี/เอื้ออาทรประนีประนอม/นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

ด้านสังคม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน/รู้จักสามัคคี/สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การรู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ/เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด/ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

ด้านเทคโนโลยี คือ การรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) /พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านเองก่อน/ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

นอกจากนั้น ยังมีตัวอย่างการใช้จ่ายอย่างพอเพียง และตัวอย่างกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง 4 ด้าน (รายละเอียดดังตารางที่ 2.1) ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคมพอเพียง ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมพอเพียง และด้านวัฒนธรรม ต่อไปนี้

ตัวอย่างการใช้จ่ายอย่างพอเพียง

พอประมาณ	:	รายจ่ายสมดุลกับรายรับ
มีเหตุมีผล	:	ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล/มีความจำเป็น/ไม่ใช่สิ่งของเกินฐานะ/ใช้ของอย่างคุ้มค่าประหยัด
มีภูมิคุ้มกัน	:	มีเงินออม/แบ่งปันผู้อื่น/ทำบุญ
ความรู้คู่คุณธรรม	:	ประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียร ใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจและดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง

1. ด้านเศรษฐกิจพอเพียง		
คุณลักษณะ 3 ประการ	หลักปฏิบัติ	กิจกรรม
ความพอประมาณ	1. รู้จักการใช้จ่ายของตนเอง <ul style="list-style-type: none"> • ใช้จ่ายอย่างมีเหตุมีผลอย่างพอประมาณ ประหยัด เท่าที่จำเป็น 	<ul style="list-style-type: none"> • รู้จักแบ่งเงินเป็นส่วน ๆ • บันทึกบัญชีรายรับและรายจ่าย • วิเคราะห์บัญชีรายรับและรายจ่าย • แลกเปลี่ยนประสบการณ์ • ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคเพื่อลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย
	2. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่ <ul style="list-style-type: none"> • สอดคล้องกับความต้องการ • สอดคล้องกับภูมิสังคม • สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น • สอดคล้องกับทรัพยากรท้องถิ่น 	<p>เน้นการผลิตเพื่อพึ่งตนเองตามความสามารถของคนที่ทำได้โดยไม่มีการจ้างแรงงาน โดยให้พอเพียงกับการบริโภคและการผลิตที่หลากหลาย เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> • ปลูกพืชผักผสมผสานเหลือกินนำไปขายเพิ่มรายได้ • ปลูกพืชสมุนไพรไทย • ผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น • จัดอบรมพัฒนาอาชีพในชุมชน
ความมีเหตุผล	1. รู้จักการวางแผนในการลงทุนประกอบอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> • ลงทุนตามกำลังทรัพย์และศักยภาพของตนเอง • ประเมินสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นทุกอย่างอย่างระมัดระวัง
	2. รู้จักดำเนินชีวิตอย่างมีสติ	<ul style="list-style-type: none"> • ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทุกประเภท เช่น การพนัน สิ่งเสพติด ฯลฯ • ใช้หลักธรรม “อริยสัจ 4” ในการตัดสินใจ จะกระทำการใด ๆ • ใช้หลัก “ประชาธิปไตย” ในการดูแลครอบครัว • ใช้หลัก “อิทธิบาท 4” ในการทำงาน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

คุณลักษณะ 3 ประการ	หลักปฏิบัติ	กิจกรรม
ความมีเหตุผล (ต่อ)	3. รู้จักประหยัด <ul style="list-style-type: none"> ● ใช้และกินอย่างมีเหตุผลไม่ฟุ่มเฟือยตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ● ใช้พลังงานเท่าที่จำเป็น ● ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ● ดูแลสุขภาพของตนและครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> ● ปกป้องสวนครัวรั้วกินได้ ● เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ไก่กิน ไก่ขาย ● ใช้สินค้าที่ประหยัดพลังงาน ● รีไซเคิลขยะเพื่อนำมาใช้ใหม่ ● นำของเหลือใช้มาทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ผลิตปุ๋ยชีวภาพไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม
ภูมิคุ้มกัน	1. รู้จักออมเงิน มีกลไก ลดความเสี่ยง <ul style="list-style-type: none"> ● ระบบสวัสดิการ ● ระบบออมเงิน ● ระบบสหกรณ์ ● ระบบประกันต่าง ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ออมวันละหนึ่งบาท ● สัจพาด์การออม ● จัดตั้งกลุ่ม/สหกรณ์ออมทรัพย์ ● ทำประกันชีวิต
ความรู้ คู่คุณธรรม	1. มีความรู้	<ul style="list-style-type: none"> ● ถ่ายทอดประสบการณ์ที่มีอยู่ให้กับผู้อื่น ● หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและนำความรู้ที่ได้มาลองปฏิบัติให้เกิดผล เช่น การขยายพันธุ์พืชหรือการทดลองสิ่งใหม่ ๆ ● หาอาชีพเสริมที่ไม่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ กรณีเกิดภัยทางธรรมชาติ
	2. คุณธรรม	<ul style="list-style-type: none"> ● ความซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติตนอย่างเหมาะสม ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม และตรงต่อความเป็นจริง ● ความเสียสละ ละความเห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อแบ่งปันแก่คนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา ไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทนหรือมีสสินจ้างใด ๆ รวมทั้งรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเอง ● ความกตัญญูกตเวที ความสำนึกในการอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อเรา และตอบแทนคุณต่อคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

คุณลักษณะ 3 ประการ	หลักปฏิบัติ	กิจกรรม
	2. คุณธรรม (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● ความขยันหมั่นเพียร มีความกระตือรือร้นในสัมมาอาชีพ ไม่ทำตนเป็นภาระของครอบครัวและสังคม แสวงหาช่องทางหารายได้เพื่อความมั่นคงของชีวิต บุคคลในครอบครัวไม่นั่งดูเฉย มีการแบ่งงานและหน้าที่ของกันและกันตามศักยภาพ ● ความยุติธรรม ปฏิบัติตนด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง มีความอดุสาหะ ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ● ความรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ความพากเพียรและความละเอียดรอบคอบ รักในอาชีพ พัฒนาอาชีพพร้อมมีคุณธรรม มีวินัยในตนเอง ● ความอดทน ในสังคมปัจจุบันที่ต้องเจอสิ่งเร้ารอบข้างทั้งภายนอกและภายใน จึงจำเป็นต้องมีความอดทนอยู่เสมอ ● ความมีเมตตากรุณา ให้ความรักความสงสารแก่ผู้มีปัญหาหรือมีทุกข์ ● ความอ่อนน้อมถ่อมตนให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่และให้เกียรติผู้น้อย การให้การยอมรับผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ● การยึดหลักประชาธิปไตย การยอมรับเสียงข้างมาก ยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

2. ด้านสังคมพอเพียง	
หลักปฏิบัติ	กิจกรรม
1. สร้างครอบครัวอบอุ่นและเข้มแข็ง	<ul style="list-style-type: none"> ● ไม่สร้างภาระหนี้สิน เช่น กู้เงิน ● สร้างประชาธิปไตยในครอบครัว ● ให้ความสำคัญกับผู้มีพระคุณเช่นปู่ย่าตายาย ● ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด เช่น การทำบุญตักบาตร ● ปรึกษาหารือและร่วมทำกิจกรรมด้วยกันในครอบครัว เช่น รับประทานอาหาร ดูโทรทัศน์
2. รู้จักการแบ่งปันช่วยเหลือและเกื้อกูลสังคมหรือชุมชน <ul style="list-style-type: none"> ● ปลุกจิตสำนึกสาธารณะ ● ปลุกฝังความสามัคคี ● ปลุกฝังความเสียสละ ● เผยแพร่องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง 	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดกิจกรรมลด ละ เลิก อบายมุข ● จัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ● จัดค่ายพัฒนาเยาวชน ● จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชน
3. ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพอเพียง	
หลักปฏิบัติ	กิจกรรม
1. สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ <ul style="list-style-type: none"> ● ปลุกจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม ● ฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น ● ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ● ฟื้นฟูดูแลสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่น 	<p>พัฒนาความรู้เกี่ยวกับดิน น้ำ ป่า เพื่อฟื้นฟูรักษา</p> <ul style="list-style-type: none"> ● โครงการชีววิถี ● จัดอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยการปลูกต้นไม้เพื่อลดภาวะโลกร้อน ● จัดทำฝายแม่ั่ว ● ไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำลำคลอง
2. ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด	<ul style="list-style-type: none"> ● นำเศษขยะ ผัก ผลไม้ต่าง ๆ มาทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด แทนสารเคมี
3. ประหยัดไฟฟ้า น้ำประปา	<ul style="list-style-type: none"> ● ปิดเปิดเป็นเวลาตามความเหมาะสม ไม่เปิดน้ำ ไฟ ทิ้งไว้โดยไม่จำเป็น
4. รู้จักแยกขยะ	<ul style="list-style-type: none"> ● เวลาทิ้งควรแยกขยะเปียกขยะแห้ง เช่น กระดาษ ขวดพลาสติก ขวด เป็นต้น
5. ใช้สินค้าที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> ● ใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก ● หลีกเลี่ยงการใช้สินค้าที่ทำจากโฟม สารเคมี ฯลฯ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

4. ด้านวัฒนธรรมไทย	
หลักปฏิบัติ	กิจกรรม
1. สืบสานวัฒนธรรมไทย <ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย • สร้างจิตสำนึกรักภักดีไทย รักบ้านเกิด • ฟ้อนฟู่และอนุรักษ์อาหารประจำท้องถิ่น • ฟ้อนฟู่และอนุรักษ์ดนตรีไทยและเพลงไทย • ฟ้อนฟู่และอนุรักษ์วัตถุโบราณและ โบราณสถาน 	<ul style="list-style-type: none"> • การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การทำบุญเข้าพรรษา การบวชพระ และการแต่งงาน • ปลุกฝังมารยาทไทย เช่น การไหว้ ผู้สูงอายุ เคารพผู้ใหญ่ • ส่งเสริมอาหารประจำท้องถิ่น • ส่งเสริมการใช้ภาษาประจำท้องถิ่น • ทำนุบำรุงโบราณวัตถุและ โบราณสถาน
2. ส่งเสริมพระพุทธศาสนา <ul style="list-style-type: none"> • ปลุกจิตสำนึกความรักชาติ • ตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา • จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ 	<ul style="list-style-type: none"> • ให้ความสำคัญกับการรักษาศิลหรือสวดมนต์เป็นประจำ • ส่งเสริมการฝึกอบรมสมาธิภาวนา • ร่วมกันทะนุบำรุงศาสนา • พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น • รณรงค์การใช้สินค้าไทย

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่พอเพียงกับตัวเอง ทำให้อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใคร และมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ไม่มี อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชน และขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าส่งออก กล่าวได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเองและความร่วมมือ วิธีการเช่นนี้จะดึงศักยภาพของ ประชากรออกมาสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกับ “จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงจะจัดลำดับความสำคัญของ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” มูลค่านั้นขาดจิตวิญญาณ เพราะเป็นเศรษฐกิจภาคการเงิน ที่เน้นที่จะตอบสนองต่อความต้องการที่ไม่จำกัดซึ่งไร้ขอบเขต ถ้าไม่สามารถควบคุมได้การใช้ทรัพยากรอย่างทำลายล้างจะรวดเร็วขึ้นและปัญหาจะตามมา เป็นการบริโภคที่ก่อให้เกิดความทุกข์หรือพาไปหาความทุกข์ และจะไม่มีโอกาสบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริโภคที่จะก่อให้เกิดความพอใจและความสุข (Maximization of Satisfaction) ผู้บริโภคต้องใช้หลักขาดทุนคือ กำไร (Our loss is our gain) จึงจะควบคุมความต้องการที่ไม่จำกัดได้ และสามารถจะลดความต้องการที่ไม่จำเป็นได้ ก่อให้เกิดความพอใจและความสุขเท่ากับได้ตระหนักในเรื่อง “คุณค่า” จะช่วยลดค่าใช้จ่าย

ลงได้ ไม่ต้องไปหาวิธีทำลายทรัพยากรเพื่อให้เกิดรายได้มาจัดสรรสิ่งที่เป็น “ความอยากที่ไม่มีที่สิ้นสุด” และขจัดความสำคัญของ “เงิน” ในรูปรายได้ที่เป็นตัวกำหนดการบริโภคลงได้ระดับหนึ่ง แล้วยังเป็นตัวแปรที่ไปลดภาวะของกลไกของตลาดและการพึ่งพิงกลไกของตลาด ซึ่งบุคคลโดยทั่วไปไม่สามารถจะควบคุมได้ รวมทั้งได้มีส่วนในการป้องกันการบริโภคเลียนแบบ (Demonstration Effects) จะไม่ทำให้เกิดการสูญเสียดังกล่าว จะทำให้ไม่เกิดการบริโภคเกิน (Over Consumption) ซึ่งก่อให้เกิดสภาพเศรษฐกิจดี สังคมไม่มีปัญหา การพัฒนาที่ยั่งยืน การบริโภคที่ฉลาดดังกล่าวจะช่วยป้องกันการขาดแคลน แม้จะไม่ร่ำรวยรวดเร็ว แต่ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามทุกข์ภัยก็ไม่ขาดแคลน และสามารถฟื้นตัวได้เร็วกว่า โดยไม่ต้องหวังความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากเกินไป เพราะฉะนั้นความพอมีพอกินจะสามารถอุ้มชูตัวได้ ทำให้เกิดความเข้มแข็ง และความพอเพียงนั้น ไม่ได้หมายความว่า ทุกคนรอบครัวต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง แต่มีการแลกเปลี่ยนกันได้ระหว่างหมู่บ้าน เมือง และแม้กระทั่งระหว่างประเทศ ที่สำคัญคือการบริโภคนั้นจะทำให้เกิดความรู้ที่จะอยู่ร่วมกับระบบรักษาระบบชาติ ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เพราะไม่ต้องทิ้งถิ่นไปหางานทำ เพื่อหารายได้มาเพื่อการบริโภคที่ไม่เพียงพอ ด้วยเหตุนี้ การจัดสรรทุนและทรัพยากรในครอบครัวและชุมชนที่ดี โดยยึด “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” ยึดความสัมพันธ์ของ “บุคคล” กับ “ระบบ” และปรับความต้องการที่ไม่จำกัดลงมาให้ได้ตามหลักขาดทุนเพื่อกำไร และอาศัยความร่วมมือระหว่างทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ย่อมเสริมสร้างครอบครัวและชุมชนที่เข้มแข็งอันเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบสังคมโดยรวม

จะเห็นได้ว่า ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน (ปัจจัยเสริมในที่นี้เช่น ทองเที่ยว ความบันเทิง เป็นต้น) สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมในปัจจุบันได้ถูกปลุกฝังหรือสร้างหรือกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอ เพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสินเกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะส่งผลทำให้เราสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและความคิดให้ดีขึ้นตลอดไป

3. บริบทที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตครอบครัวแบบพอเพียง

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” นี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับประชาชนทุกระดับทั้งบริบทชุมชนเมืองและชนบท ไม่ว่าจะเศรษฐกิจหรือจาก เศรษฐกิจก็สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติตนในบริบทของเศรษฐกิจ คนยากจนก็ดำรงอยู่ ปฏิบัติตน และพัฒนาตัวเองได้โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของคนและครอบครัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (เจริญ จันทลักษณ์ 2549 : 35-37)

ตัวอย่าง ศาสตราจารย์กับภรรยา โรงเรียนมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ศาสตราจารย์เป็นผู้ที่มีความรู้สูง ระดับปริญญาเอก มีรายได้มากพอควร มีภรรยาทำงานธนาคารมีบุตร 3 คน กำลังอยู่ในวัยเล่าเรียน การโรง (ชาย) มีความรู้ระดับ ป.4 มีเงินเดือนน้อย ภรรยาขายของชำ พอมีรายได้บ้างแต่ไม่มาก มีบุตร 3 คน อยู่ในวัยเรียนเหมือนกัน ทั้งศาสตราจารย์และภรรยา โรงเรียนยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต

1. ศาสตราจารย์ : วางแผนการใช้จ่ายอย่างประหยัด รายได้ 1 ใน 10 สะสมไว้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ จ่ายค่าประกันชีวิต ฯลฯ รายได้อีกส่วนหนึ่งใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของลูก 3 คนจ่ายค่าผ่อนส่งบ้านที่อยู่อาศัย รายได้อีกส่วนหนึ่งจ่ายค่าอาหาร เสื้อผ้า และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ศาสตราจารย์มีรถยนต์เก๋งยี่ห้อญี่ปุ่น เป็นรถมือสองอายุ 7 ปี อยู่หนึ่งคันเป็นรถประจำครอบครัว ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ใช้ ศาสตราจารย์เป็นคนประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ และสอนให้ครอบครัวอยู่กินอย่างประหยัด ไม่ซื้อของแพง ไม่เห่อของนอก ไม่ใช้จ่ายเกินตัว (เกินรายได้) ไม่ก่อหนี้สินในสิ่งไม่จำเป็น ศาสตราจารย์ไม่เห็นด้วยกับการที่คนซื้อรถยนต์ราคาเป็นสิบล้านมาใช้ บางคนซื้อนาฬิกาสิบล้านราคาเหยียบล้านมาผูกข้อมือ แต่ไม่เคยมาประชุมตรงตามเวลานัดเลย ฯลฯ

2. ภรรยา : ทำงานด้วยความขยันขันแข็ง นั่งรถเมล์มาทำงาน กินอยู่อย่างประหยัด พกข้าวจากบ้านมากิน ภรรยาเขาทำกับข้าวอร่อย เขากินอาหารกับเพื่อนร่วมงาน แบ่งกับข้าวกันกิน แลกเปลี่ยนกัน เขาเป็นสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ เวลาเปิดเทอมมักต้องกู้เงินสหกรณ์ (ประเภทฉุกเฉิน) แล้วผ่อนใช้เป็นรายเดือน ปัจจุบันเขาสามารถมีบ้านส่วนตัว มีที่ดินอีก 100 ตารางวา ซึ่งซื้อด้วยการผ่อนส่ง (โครงการจัดสรรที่ดินเพื่อสวัสดิการของมหาวิทยาลัย) ลูกสามคนเรียนจบ ป.ศ. บ้าง ปริญญาตรีบ้าง เขามีครอบครัวที่มีความสุข ดำรงชีวิตอย่างประหยัด สิ่งที่ไม่จำเป็นเขาไม่ซื้อ ไม่เล่นการพนัน ไม่กินอาหารขยะ (junk food) ราคาแพงของร้านดังทั้งหลาย ไม่กินเครื่องดื่มที่โฆษณาทางทีวี เขาทำน้ำผลไม้กินเอง เช่น น้ำฝรั่ง น้ำอ้อย น้ำบัวบก ฯลฯ ทำให้ครอบครัวมีสุขภาพดี และอยู่เย็นเป็นสุข โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวอย่างศาสตราจารย์กับภรรยา โรงเรียนเป็นเพียงตัวอย่างระดับบุคคล ในฐานะสมาชิกของสังคม ผู้ซึ่งยึดถือหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำรงชีวิต การยกตัวอย่างนี้ก็เพื่อย้ำเน้นว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้นใช้ได้กับประชาชนทุกระดับ ความแตกต่างในเนื้อหาของการดำรงชีวิตเป็นเพียงรายละเอียด

แต่หลักเศรษฐกิจพอเพียงเน้นแนวทางการดำรงชีพอย่างประหยัด มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล ตลอดจนพื้นฐานทางจิตใจและวิถีชีวิตที่มีคุณธรรม มีสัมมาทิฐิ มีความรอบคอบ ไม่ประมาท ความประมาทเป็นตัวทำลายภูมิคุ้มกันของคนและสังคม ความโลภและความเห็นแก่ตัวเป็นตัวทำลายความพอประมาณ และความมีเหตุผล

ดังนั้น ในการนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตของคนแต่ละคน ซึ่งมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามแบบแผนของสังคมที่สลับซับซ้อน เปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา แต่ทุกคนก็ยังมีความต้องการที่ประสบความสำเร็จในชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงชี้แนะและมอบแนวทางในการดำรงชีวิตในทางสายกลางที่สมดุล คือ มีความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ที่เรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียง ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานที่แต่ละคนมีระดับความต้องการไม่เท่ากัน เพราะแต่ละคนย่อมมีโอกาสของการพัฒนาการที่แตกต่างออกไป เช่น ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ การสร้างรายได้ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันด้านสังคมเริ่มต้นจากการดำรงชีวิต จะมองถึงความสามารถในการพึ่งตนเอง ความร่วมมือของคนในครอบครัวและคนรอบข้าง สมาชิกในสังคมยอมรับ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต เป็นต้น ดังนั้น การพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นควรดำเนินการ ดังนี้

1. ค้นหาความต้องการของตนเอง ให้พบว่า มีความต้องการอะไร มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างไร เช่น ต้องการมีชีวิตที่มีอนาคตก้าวหน้า มีความเป็นอิสระ มีเวลาเพื่อครอบครัวและสังคม มีทรัพย์สินเพียงพอ มีความสุข หลุดพ้นจากความยากลำบาก

2. วิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้รู้สถานภาพ รู้สาเหตุของปัญหา รู้ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

2.1 ศักยภาพของตนเอง เช่น ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ (ทักษะ) ชื่อเสียง ประสบการณ์ ความมั่นคง ความก้าวหน้า สภาพทางการเงิน การสร้างรายได้ การใช้จ่าย การออม คุณธรรมและศีลธรรม

2.2 ศักยภาพของครอบครัว เช่น วิถีการดำรงชีวิต ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ความเชื่อทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี คุณภาพชีวิตของคนในครอบครัวฐานะทางสังคม ฐานะทางการเงินที่เป็นทรัพย์สินและหนี้สินของครัวเรือน รายได้ รายจ่ายของครัวเรือน

3. วางแผนการดำเนินชีวิต

3.1 พัฒนาการตนเอง ให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่อง (ใฝ่เรียนรู้) สร้างวินัยกับตนเอง โดยเฉพาะวินัยทางการเงิน

3.2 สร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้ามุ่งมั่นในเป้าหมายชีวิต หมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาเป็นระบบ โดยใช้ความรู้ (ที่รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และครอบครัว

3.3 หมั่นบริหารจัดการใจให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รักชาติ เสียสละ สามัคคี เทียงธรรม ศีลธรรม

3.4 ควบคุมจิตใจให้ตนเอง ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม สร้างสรรค์ ความเจริญรุ่งเรือง

3.5 พัฒนาจิตใจ ให้ลด ละ เลิก อบายมุข กิเลส ตัณหา ความโกรธ ความหลง

3.6 เสริมสร้างและฟื้นฟูความรู้และคุณธรรมของตนเองและครอบครัว เช่น เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกทักษะ ในวิชาการต่าง ๆ หรือวิชาชีพ หมั่นตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ

3.7 ปรับทัศนคติในเชิงบวก และมีความเป็นไปได้อันดี

4. จัดบันทึกและทำบัญชีรับ-จ่าย

5. สรุปผลการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยพิจารณาจาก

5.1 ร่างกายมีสุขภาพ สมบูรณ์ แข็งแรง

5.2 อารมณ์ต้องไม่เครียด มีเหตุมีผล มีความเชื่อมั่น มีระบบคิดเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน มีแรงจูงใจ กล้าคิดกล้าทำ ไม่ท้อถอย หรือหมดกำลังใจ เมื่อประสบปัญหาในชีวิต

5.3 สิ่งเหล่านี้ได้ลด ละ เลิก ได้แก่ รถป้ายแดง เงินพลาสติก โทรศัพท์มือถือ สถานะเรียงร้อย เหล้า บุหรี่ การพนัน

จะเห็นได้ว่า การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล/ครอบครัว นั้นจึงควรเริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการ และทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศน์วิทยาอย่างสมดุล เพื่อจะได้ละเว้นต่อการประพฤติดิฉิมชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยังคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ หรือกระทำการใด ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุมีผลพอเหมาะ พอประมาณกับสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนคนสามารถทำตนให้เป็นที่ยิ่งของตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีพระราชดำริถึงบทเรียนในอดีตที่ผ่านมา สรุปได้ดังนี้

1. การกู้เงินควรมีการลงทุนในสิ่งที่มีรายได้คุ้มทุนเพราะบางเรื่องไม่มีรายได้ ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย
2. การลงทุนอุตสาหกรรมเกษตร ควรพิจารณาให้เหมาะกับอัตรา หรือกับสิ่งแวดล้อม อย่าให้ใหญ่เกินจำเป็น และต้องให้การสนับสนุนเกษตรกรในการเพาะปลูกวัตถุดิบ
3. การต่อสู้วิกฤตเศรษฐกิจจะต้องใช้วัตถุดิบภายในประเทศ ทำงานหนัก มีความเพียรและอดทน การผลิตการเกษตร ต้องพยายามผลิตสิ่งที่จำเป็นสำหรับตัวเอง ให้พอเพียงเสียก่อน จึงจะผลิตเพื่อขาย เช่น กรณีของเกษตรกรปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อขาย ควรปลูกข้าวเหนียวที่ตัวเองบริโภค ให้พอเพียงด้วย

จากสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมาเป็นบทเรียนของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับอัตราขององค์กร สังคม หรือบริบทของประเทศ หรือความพร้อมของคนและระบบที่หวังพึ่งพิงความรู้ เงินลงทุน หรือตลาดจากภายนอกประเทศมากเกินไป โดยไม่เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มั่นคงและเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัยภายนอก ในขณะเดียวกันปัญหาซึ่งทับถมมาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมได้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายทุน กระจายความเจริญ และกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคนและในเชิงพื้นที่เกิดปัญหาทางสังคม ความย่อหย่อนทางคุณธรรม ความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมที่ดีของสังคมไทย ตลอดจนความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บทเรียนจากการพัฒนาดังกล่าวข้างต้น ได้ทำให้ประชาชนชาวไทยทุกระดับในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาสังคม นักวิชาการ ย้อนกลับมาพิจารณาและทบทวนวิถีการดำเนินชีวิต และแนวทางการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมา แล้วหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาและดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระองค์ จนเกิดกลุ่มนักคิดและนักปฏิบัติจากหลายหน่วยงานและหลายสาขาอาชีพ ทั้งในระดับรากหญ้าและส่วนกลาง ที่หันมาให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในเชิงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี และใช้เป็นแนวทางประกอบการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น

4. การพัฒนารูปแบบการนำเสนอองค์ความรู้และสารสนเทศผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (electronic media) หมายถึง สื่อที่บันทึกสารสนเทศด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของสื่อบันทึกข้อมูลประเภทสารแม่เหล็ก เช่น แผ่นจานแม่เหล็กชนิดอ่อน (floppy disk) และสื่อประเภทจานแสง(optical disk) บันทึกอักขระแบบดิจิทัลไม่สามารถอ่านได้ด้วยตาเปล่า ต้องใช้เครื่องคอมพิวเตอร์บันทึกและอ่านข้อมูล

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อการเรียนการสอนที่เกิดจากวิวัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโทรคมนาคม การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเรียนการสอนจะออกมาในลักษณะของสื่อประสม หรือมัลติมีเดีย (Multimedia) แสดงผลออกมาหลายรูปแบบตามที่โปรแกรมไว้ เช่น มีเสียงเป็นภาพเคลื่อนไหว สามารถให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ ปัจจุบันสื่อประสมนี้มีหลายลักษณะ ดังนี้

4.1 ประเภทของสื่ออิเล็กทรอนิกส์

4.1.1 CAI (Computer-assisted Instruction) หรือที่เรียกว่า คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นสื่อการเรียนการสอนทางคอมพิวเตอร์รูปแบบหนึ่ง ซึ่งใช้ความสามารถของคอมพิวเตอร์ในการนำเสนอสื่อประสม ได้แก่ ข้อความ ภาพนิ่ง กราฟิก แผนภูมิ กราฟ วิดีทัศน์ ภาพเคลื่อนไหวและเสียง

4.1.2 WBI (Web-based Instruction) เป็นบทเรียนที่สร้างขึ้นสำหรับการเรียนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยนำจุดเด่นของวิธีการให้บริการข้อมูลแบบ www มาประยุกต์ใช้ Web Base Instruction จึงเป็นบทเรียนประเภท CAI แบบ On-line ในที่นี้หมายความว่า ผู้เรียนเรียนอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์ที่ติดต่อผ่านเครือข่ายกับเครื่องแม่ข่ายที่บรรจุบทเรียน

4.1.3 e-Learning หรือที่เรียกว่า การเรียนอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการศึกษาเรียนรู้ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต หรืออินเทอร์เน็ตเป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ผู้เรียนจะได้เรียนตามความสามารถและความสนใจของตนโดยเนื้อหาของบทเรียน ซึ่งประกอบด้วย ข้อความ รูปภาพ เสียง วิดีโอ มัลติมีเดียอื่น ๆ

4.1.4 E-book ย่อมาจากคำว่า *electronic book* เป็นหนังสือที่สร้างขึ้นด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มีลักษณะเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์โดยปกติ มักจะเป็นแฟ้มข้อมูลที่สามารถอ่านเอกสารทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ทั้งในระบบ ออฟไลน์และออนไลน์

4.1.5 E-Training เป็นรูปแบบการฝึกอบรมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นกระบวนการจัดการฝึกทักษะ เพิ่มพูนสาระความรู้ ที่เน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมนั้นเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เข้าอบรมมีอิสระในการเข้าศึกษา เรียนรู้ตามเวลา โอกาสที่ผู้ฝึกอบรมต้องการ โดยเนื้อหาขององค์ความรู้จะถูกออกแบบมาให้ศึกษาเรียนรู้ได้โดยง่าย ในรูปแบบมัลติมีเดียซึ่งประกอบด้วยสื่อที่เป็นข้อความรูปหรืออาจมีภาพเคลื่อนไหว

4.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ใน e-Learning มีหลายรูปแบบ ดังนี้

4.2.1 บทเรียนคอมพิวเตอร์บนเว็บ เป็นสื่อที่พัฒนาด้วยโปรแกรมประเภท Authoring เช่น Toolbook, Director และ Authorware นำมาใช้บนเว็บโดยผ่านกระบวนการบีบอัดหรือการกระจายให้เป็นแฟ้มขนาดเล็กหลายแฟ้ม

4.2.2 สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่พัฒนาด้วยโปรแกรมบนวินโดว และให้เรียกดูผ่านเว็บ หรือแปลงเป็นแฟ้มที่ดูได้บนเว็บ นิยมใช้โปรแกรม Microsoft PowerPoint ในการพัฒนาสื่อลักษณะนี้

4.2.3 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่มีรูปเล่มและองค์ประกอบของเล่มหนังสือครบถ้วน เป็นสื่อที่นิยมจัดทำให้อยู่ในรูปของแฟ้มในสกุล Pdf และใช้โปรแกรม Acrobat Reader ของ Adobe ในการอ่าน

4.2.4 แผ่นใสอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการจัดทำสื่อที่อยู่ในรูปแผ่นใส หรือเอกสารประกอบการสอนอื่นๆ ให้เป็นแฟ้มที่อยู่ในสกุล pdf โดยการสแกนหรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบแฟ้มเอกสาร

4.2.5 เอกสารคำสอนอิเล็กทรอนิกส์ (Lecture Note) อาจจัดทำให้อยู่ในรูปเอกสารในสกุล doc หรือ df หรือ html และเรียกดูด้วยโปรแกรมที่ใช้เรียกดูแฟ้มสกุลนั้นๆ

4.2.6 เทปเสียงคำสอนดิจิทัล จัดทำโดยใช้เทคโนโลยี RealAudio เพื่อให้เรียกฟังเสียงในลักษณะรับฟังได้ในทันทีไม่ต้องเสียเวลาในการรอการถ่ายโอนแฟ้มนาน

4.2.7 วิดีโอเทปดิจิทัล จัดทำโดยใช้เทคโนโลยี RealVideo เพื่อให้เรียกภาพวิดีโอในลักษณะรับชมได้ทันที ไม่ต้องเสียเวลาในการรอการถ่ายโอนแฟ้มนาน

4.2.8 เอกสารไฮเปอร์เท็กซ์และไฮเปอร์มีเดีย เป็นสื่อที่จัดทำโดยใช้ภาษา HTML หรือโปรแกรมช่วยสร้างเว็บเพจ ทั้งที่จัดทำเองและผู้อื่นจัดทำ แล้วเชื่อมโยงไปยังแหล่งนั้นแหล่งรวมโฮมเพจรายวิชาในเว็บแหล่งหนึ่งที่รวบรวมโฮมเพจรายวิชาจากที่ต่างๆ ทั่วโลกคือ World Lecture all มีเว็บไซต์ชื่อ <http://www.utexas.edu/world/lecture/>

4.2.9 วารสารและนิตยสารอิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่มีองค์กรจัดทำและเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต มีทั้งที่ต้องสมัครเป็นสมาชิก และให้บริการเป็นสาธารณะ

4.3 ประโยชน์ของการนำเสนอเนื้อหาผ่านระบบ e-Learning มีดังนี้

4.3.1 ยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนเนื้อหาและสะดวก การนำเสนอผ่านระบบ e-Learning นั้นง่ายต่อการแก้ไขเนื้อหา และกระทำได้ตลอดเวลา เพราะสามารถกระทำได้ตามใจของผู้นำเสนอ เนื่องจากระบบการผลิตจะใช้คอมพิวเตอร์เป็นองค์ประกอบหลัก นอกจากนี้ผู้ชมก็สามารถดูได้โดยไม่จำกัดเวลา และสถานที่

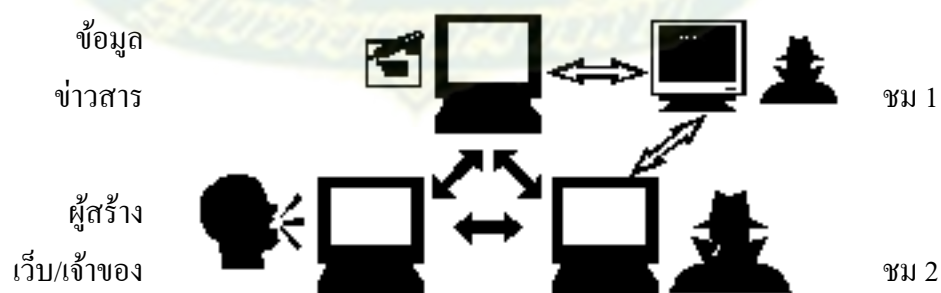
4.3.2 เข้าถึงได้ง่าย ผู้นำเสนอและผู้ใช้สามารถเข้าถึง e-learning ได้ง่าย โดยมากจะใช้ web browser ของค่ายใดก็ได้ ผู้ชมสามารถดูได้จากเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใดก็ได้ และในปัจจุบันนี้ การเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตกระทำได้ง่ายขึ้นมาก และยังมีค่าเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่มีราคาต่ำลงมากว่าแต่ก่อนอีกด้วย

4.3.3 ปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยกระทำได้ง่าย เนื่องจากผู้นำเสนอหรือผู้สร้างสรรค์งาน e-Learning จะสามารถเข้าถึง server ได้จากที่ใดก็ได้ การแก้ไขข้อมูล และการปรับปรุงข้อมูล จึงทำได้ทันเวลาและรวดเร็ว

4.3.4 ประหยัดเวลาและค่าเดินทาง ผู้ชมสามารถใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เครื่องใดก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องไปที่ทำงาน รวมทั้งไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เครื่องประจำก็ได้ ซึ่งเป็นการประหยัดเวลามาก การนำเสนอด้วยระบบ e-Learning นี้ จะสามารถประหยัดเวลาถึง 50% ของเวลาที่ต้องเดินทาง

4.4 การนำเสนองานด้วยเว็บ

หลักการและวิธีการในการออกแบบและการนำเสนอเว็บให้เป็นไปอย่างน่าสนใจและดึงดูดผู้คนให้เข้ามาชม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบกระบวนการของการนำเสนอก่อน เนื่องจากเว็บไซต์เว็บนั้น นอกจากจะเป็นแหล่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อการค้นหาแล้ว หน่วยงานและองค์กรต่างๆ รวมถึงบุคคลยังสามารถใช้เว็บเพื่อเป็นสื่อในการนำเสนออีกทางหนึ่งด้วยและกระบวนการนำเสนอผ่านเว็บนั้นก็ไม่ได้แตกต่างจากการนำเสนอผ่านสื่ออื่นๆ เช่น การนำเสนอด้วยสไลด์ การนำเสนอด้วยรายการวิทยุโทรทัศน์ การนำเสนอผลงานด้วยคอมพิวเตอร์ เช่น โปรแกรม PowerPoint หรือการทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเท่าใดนัก แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้การนำเสนอด้วยเว็บมีความน่าสนใจและแตกต่างจากสื่ออื่นก็คือ สิ่งที่ปรากฏบนเว็บนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงข้อมูลให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังเป็นสื่อที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำเว็บกับผู้ชมหรือระหว่างผู้ชมกับผู้ชมด้วยกันเองได้ทันทีอีกด้วย โดยอาศัยหลักการที่เรียกว่า Common Gateway Interface (CGI)

ภาพที่ 2.2 รูปแบบการสื่อสารผ่านเว็บไซต์เว็บ

จะเห็นได้ว่า กระบวนการสื่อสารนั้นเป็นการสื่อสารทั้งสองทางคือ จากผู้ทำเว็บไปยังผู้ชมและจากผู้ชมกลับมายังผู้ทำเว็บ ทั้งยังสามารถติดต่อกับผู้ชมคนอื่นๆ ที่เข้ามาชมเว็บไซต์เดียวกันซึ่งกระบวนการสื่อสารในรูปแบบนี้เอง ทำให้เว็บไซต์กลายเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบันอย่างไรก็ตาม หากกระบวนการดังกล่าวไม่มีระบบขั้นตอนในการนำเสนอแล้ว ก็อาจทำให้การสื่อสารไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ ดังนั้น ขั้นตอนในการทำเว็บไซต์ก็เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เว็บไซต์น่าติดตาม เนื่องจากเว็บเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างมากบนอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ที่ได้รับการออกแบบอย่างสวยงาม มีการใช้งานที่สะดวก ย่อมได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานกว่าเว็บไซต์ที่ดูสับสนวุ่นวาย และใช้เวลาในการแสดงผลนานเกินไป ดังนั้นการออกแบบเว็บไซต์จึงต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. ความเรียบง่าย ได้แก่ มีรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน และใช้งานได้สะดวก ไม่มีกราฟิกหรือตัวอักษรที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ชนิดและสีของตัวอักษรไม่มากจนเกินไปทำให้วุ่นวาย
2. ความสม่ำเสมอ ได้แก่ ใช้รูปแบบเดียวกันตลอดทั้งเว็บไซต์ เช่น รูปแบบของหน้าสไตล์ของกราฟิก ระบบเนวิเกชันและโทนสี ควรมีความคล้ายคลึงกันตลอดทั้งเว็บไซต์
3. ความเป็นเอกลักษณ์ การออกแบบเว็บไซต์ควรคำนึงถึงลักษณะขององค์กร เพราะรูปแบบของเว็บไซต์จะสะท้อนถึงเอกลักษณ์และลักษณะขององค์กรนั้น ๆ เช่น ถ้าเป็นเว็บไซต์ของทางราชการ จะต้องดูน่าเชื่อถือไม่เหมือนสวนสนุก เป็นต้น
4. เนื้อหาที่มีประโยชน์ เนื้อหาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในเว็บไซต์ ดังนั้นควรจัดเตรียมเนื้อหาและข้อมูลที่ใช้ต้องการให้ถูกต้อง และสมบูรณ์ มีการปรับปรุงและเพิ่มเติมให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ เนื้อหาไม่ควรซ้ำกับเว็บไซต์อื่น จึงจะดึงดูดความสนใจ
5. ระบบเนวิเกชันที่ใช้งานง่าย ต้องออกแบบให้ผู้ใช้เข้าใจง่ายและใช้งานสะดวก ใช้กราฟิกที่สื่อความหมายร่วมกับคำอธิบายที่ชัดเจน มีรูปแบบและลำดับของรายการที่สม่ำเสมอ เช่น วางไว้ตำแหน่งเดียวกันของทุกหน้า
6. ลักษณะที่น่าสนใจ หน้าตาของเว็บไซต์จะต้องมีความสัมพันธ์กับคุณภาพขององค์ประกอบต่างๆ เช่น คุณภาพของกราฟิกที่จะต้องสมบูรณ์ การใช้สี การใช้ตัวอักษรที่อ่านง่าย สบายตา การใช้โทนสีที่เข้ากันลักษณะหน้าตาที่น่าสนใจนั้นขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละบุคคล
7. การใช้งานอย่างไม่จำกัด ผู้ใช้ส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงได้มากที่สุดเลือกใช้เบราว์เซอร์ชนิดใดก็ได้ในการเข้าถึงเนื้อหาสามารถแสดงผลได้ทุกระบบปฏิบัติการและความละเอียดหน้าจอต่าง ๆ กันอย่างไม่มีปัญหาเป็นลักษณะสำคัญสำหรับผู้ที่มีจำนวนมาก
8. คุณภาพในการออกแบบ การออกแบบและเรียบเรียงเนื้อหาอย่างรอบคอบ สร้างความรู้สึกว่าเว็บไซต์มีคุณภาพ ถูกต้อง และเชื่อถือได้

9. ลิงค์ต่าง ๆ จะต้องเชื่อมโยงไปหน้าที่มีอยู่จริงและถูกต้อง ระบบการทำงานต่าง ๆ ในเว็บไซต์จะต้องมีความแน่นอนและทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง

4.5 ขั้นตอนการนำเสนอผ่านเว็บ

การนำเสนอด้วยเว็บเพจมีลักษณะคล้ายคลึงกับการนำเสนอด้วยสื่อทั่วไปคือ มีวัตถุประสงค์เพื่อการสื่อสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับ โดยมีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการนำเสนอผ่านเว็บมีดังนี้

4.5.1 การวางแผนและตั้งวัตถุประสงค์ การวางแผนในที่นี้รวมถึงการกำหนดจุดมุ่งหมายและกลุ่มเป้าหมายของการทำงานด้วยในการนำเสนอต่าง ๆ หรือทำเว็บก็ตาม หากมีจุดหมายว่า จะทำอะไร เพื่อใคร อย่างไร เมื่อมีจุดมุ่งหมายและกลุ่มเป้าหมายที่แน่ชัดแล้ว จะทำให้มองเห็นเป้าหมายในการทำงานได้ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างเช่น หากต้องการจะนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องช้าง โดยมีจุดหมายเพื่อนำเสนอความรู้เกี่ยวกับช้างตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือคนที่สนใจเรื่องช้างและเรื่องธรรมชาติ และต้องการนำเสนอผ่านเว็บเมื่อทราบเช่นนี้แล้ว ก็จะทำให้การทำงานในขั้นตอนต่อไปง่ายขึ้น

4.5.2 การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล เมื่อได้เรื่องราวที่จะนำเสนอ โดยมีจุดมุ่งหมายและกลุ่มเป้าหมายแน่ชัดแล้ว ก็ถึงขั้นตอนในการรวบรวมแหล่งข้อมูล จากตัวอย่างเรื่องช้างในข้อที่ 1. ก็ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเนื้อหา รูปภาพเสียงตลอดจนภาพเคลื่อนไหว และสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับช้างที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอ

4.5.3 การศึกษาและเรียงลำดับข้อมูล หลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นมาแล้ว ควรที่จะศึกษาข้อมูลเหล่านั้นว่าส่วนไหนที่เกี่ยวข้องกันสามารถแยกเป็นหมวดเป็นหมู่ได้หรือไม่ เช่น เมื่อหาข้อมูลเรื่องช้างมาได้พอสมควร อาจจะแยกแยะเป็นหมวด ดังนี้ประวัติของช้างตั้งแต่อดีตมา วัฒนาการของช้าง ประเภทของช้าง ช้างไทยประโยชน์ของช้าง ฯลฯ เป็นต้นเมื่อได้หัวข้อหลักแล้ว ส่วนประกอบย่อยต่าง ๆ ก็จะค้นหาได้ง่ายขึ้น

4.5.4 การออกแบบสาร เมื่อได้เนื้อหาและหัวข้อในการนำเสนอแล้ว ลำดับต่อมา ก็คือการออกแบบเนื้อหาให้น่าสนใจ ซึ่งตามหลักของเทคโนโลยีการศึกษา เรียกว่า การออกแบบสาร (message design) การออกแบบสารนี้นอกจากด้านเนื้อหาแล้ว ยังรวมไปถึงองค์ประกอบต่างในการนำเสนอด้วย เช่น สีและขนาดของตัวอักษร โดยส่วนที่เป็นเนื้อหาก็ใช้ตัวอักษรขนาดเล็ก ส่วนที่เป็นหัวเรื่องก็ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ขึ้นมา และอาจจะมีสีที่แตกต่างจากเนื้อหา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านสามารถแยกแยะได้โดยง่าย ภาพประกอบ กราฟิก ควรมีข้อจำกัดของจำนวนกราฟิกในแต่ละเว็บเพจอาจจะใช้ 1 หรือ 2 ภาพ ต่อเว็บเพจ และเสียงประกอบ เป็นต้น เหล่านี้จะต้องสื่อความหมายไปในทิศทางเดียวกัน

กับเนื้อหาด้วย นอกจากนี้ ควรจะเป็นมาตรฐานเดียวกันเช่น สีของตัวอักษร สัญลักษณ์หรือปุ่มต่าง ๆ ที่ใช้ในการเชื่อมโยง

4.5.5 การเขียนแผนผังของงาน การทำแผนผังของงาน (flow chart) จะทำให้ลำดับเรื่องราวได้ง่ายขึ้นและเป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งในการออกแบบเว็บนั้น นักออกแบบบางคนจะทำแผนผังของงาน โดยใช้กระดาษสติ๊กเกอร์ที่สามารถลอกออกได้แปะไว้บนบอร์ด ตามลำดับของเนื้อหาเพราะง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงหรือบางคนอาจจะใช้วิธีการเขียนบนไวท์บอร์ดด้วยปากกาที่ลบได้โดยง่าย

4.5.6 การเขียนบทบาท การเขียนบทบาท (storyboard) ของงานลงในกระดาษก่อนลงมือทำ นอกจากจะทำให้ เรากำหนดองค์ประกอบของงานได้อย่างคร่าว ๆ แล้วยังช่วยให้มองเห็นภาพของงานชัดเจนยิ่งขึ้น และเมื่อลงมือทำงานจริงๆก็จะทำได้ง่ายขึ้น

4.5.7 การจัดทำเว็บ เมื่อผ่านขั้นตอนทุกอย่างจนมาถึงขั้นการจัดทำแล้ว การลงมือทำถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของกระบวนการเพื่อผลสำเร็จของงาน โดยทำตามแผนภาพของงานจะทำให้การทำงานสะดวกยิ่งขึ้น

4.5.8 การทดสอบและประเมินผล หลังจากทำเสร็จทุกขั้นตอนของการจัดทำแล้ว ควรจะมีการทดสอบและประเมินผลจากตัวผู้จัดทำก่อน โดยสมมติว่าเป็นผู้ชมคนหนึ่ง โดยดูองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ได้ทำขึ้นมา เช่นการเชื่อมโยงตรงตามที่กำหนดไว้หรือไม่ สีที่ใช้ในการเชื่อมโยงเป็นมาตรฐานเดียวกันทุกหน้าและใช้การได้หรือไม่ ภาพหรือกราฟิกตรงตามเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์หรือเปล่า เป็นต้น

4.5.9 การประชาสัมพันธ์ หลังจากทำการทดสอบและประเมินผลจนเป็นที่น่าพอใจแล้ว ก็สามารถประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใช้อื่นได้รับรู้โดยผ่านทางคนรู้จักหรือผ่านทางเว็บที่ให้บริการประชาสัมพันธ์เว็บใหม่

4.5.10 ความทันสมัยของข้อมูล การปรับปรุงข้อมูลให้ทันต่อเหตุการณ์มีส่วนช่วยให้เว็บมีความน่าสนใจและน่าติดตามควรมีการสำรวจข้อมูลอย่างน้อยเดือนละครั้ง และถ้าหากสามารถเปลี่ยนแปลงข้อมูลให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ก็จะทำให้เว็บเพจนั้นมีความน่าติดตามมากขึ้นเช่นกัน การใส่วัน เวลา ในการเปลี่ยนแปลงข้อมูลก็เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะให้ผู้ชมทราบว่าข้อมูลในเว็บเพจของเรามีความทันสมัยเพียงไร

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาในด้านครอบครัว ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

5.1 งานวิจัยด้านครอบครัว

สุภา อักษรดิษฐ์ (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ครอบครัวศึกษา : รูปแบบการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาครอบครัวที่เข้มแข็ง ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวของเด็กในชุมชนที่ศึกษาส่วนหนึ่งเป็น ครอบครัวที่เด็กอยู่กับพ่อแม่ และอีกส่วนหนึ่งเด็กอยู่กับญาติผู้ใหญ่โดยไม่มีพ่อแม่ พ่อแม่และผู้ปกครอง มีการศึกษาน้อย อาชีพไม่มั่นคง มีรายได้น้อย มีปัญหาหนี้สิน พ่อแม่มีปัญหาการหย่าร้างสูง บรรยากาศ ในครอบครัวไม่มีความสุข ครอบครัวมีปัญหาเกี่ยวกับการครองเรือน การอบรมเลี้ยงดูเด็กและผู้เยาว์ การถ่ายทอดค่านิยมและพฤติกรรมไม่เหมาะสมในครอบครัว องค์กรความรู้ที่ครอบครัวต้องการ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับการครองเรือน การอบรมเลี้ยงดูเด็กและวัยรุ่น การประกอบอาชีพ และการดูแลสุขภาพอนามัย ทั้งนี้ในการประเมินสถานการณ์ พบว่าโรงเรียนและครอบครัวมีความพร้อมและ ลักษณะที่เอื้อต่อการดำเนินการจึงมีความเป็นไปได้ที่จะจัดหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องครอบครัวศึกษา เพื่อพัฒนาครอบครัวที่เข้มแข็งในชุมชน

อัญชลี ต้นศิริ และคณะ (2551) ได้ทำวิจัย เครือข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้ทักษะชีวิต ครอบครัวศึกษา เรื่อง การเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งในครอบครัว “ภาคตะวันออก : กรณีจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยและพัฒนาพบว่าสภาพการณ์เด็กกับครอบครัว 5 ด้าน คือสัมพันธ์ภาพ การเลี้ยงดู การส่งเสริมการเรียนรู้ การใช้เวลาร่วมกัน และการสื่อสาร พบสภาพการณ์ ที่ต่ำที่สุดในระดับอนุบาล คือด้านการเลี้ยงดู ระดับประถมและมัธยมคือด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ และระดับอุดมศึกษา คือ ด้านการสื่อสาร ทำให้เกิดการพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมสภาพการณ์การดูแลเด็ก ทั้ง 5 ด้านขึ้น

บุญเลิศ ชงสะอาดและสมศักดิ์ บุญชู (2551) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบความเป็นสถาบัน ครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน : กรณีศึกษา 3 ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า รูปแบบความเป็น สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน 3 แห่ง มีลักษณะที่เหมือนกัน คือ (1) มีโครงสร้าง ทางครอบครัวขนาดใหญ่ มีหลายวัย มีอิสระในการเลือกคู่ครอง การเลือกที่อยู่อาศัย มีการสืบทอดมรดก และสืบทอดวงศ์สกุล (2) มีความมั่นคงทางอาชีพรายได้ในการดำรงชีวิต (3) ครอบครัวมีความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน (4) มีการใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัวร่วมกัน (5) มีการอบรมเลี้ยงดูและ ขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี (6) มีการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว (7) การสืบทอดสถาบันครอบครัวในอนาคต ปัจจัยที่ทำให้สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนของ ชุมชน เกิดจากการมีที่อยู่อาศัยที่เป็นของตนเองและมั่นคง มีเศรษฐกิจที่ดี ครอบครัวทุกคนมีโอกาสทาง

การศึกษาที่ดีและเท่าเทียมกัน ครอบครัวยึดหลักศาสนาและเชื่อมั่นในการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการสาธารณสุขที่สมาชิกในครอบครัวรู้จักดูแลตนเอง ครอบครัวมีภาษาถิ่นและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สื่อสารท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในครอบครัวสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทัน ครอบครัวมีกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน มีระบบการเมืองท้องถิ่นและกฎหมายที่มีความยุติธรรมในชุมชน และปัจจัยอื่น ๆ เช่น มีผู้นำชุมชนที่เสียสละและสมาชิกในครอบครัวมีความซื่อสัตย์ ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ครอบครัวขาดความเข้มแข็ง คือ ปัญหาที่มีผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้น้อย ความยากจน ยาเสพติด การไม่ไว้วางใจกันและกัน ครอบครัว การพนัน หนี้สิน ปัญหาทางการเกษตร เช่น การใช้ปุ๋ยเคมีมีผลกระทบต่อดิน น้ำ สัตว์ต่าง ๆ ปัญหาเด็กและเยาวชนที่ก้าวร้าวและสอนยาก โรคภัยที่น่ากลัวและรักษายากขึ้นล้วนเป็นตัวบั่นทอนให้สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง และแนวทางที่จะสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีแก่สถาบันครอบครัว คือ ครอบครัวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และมีกิจกรรมร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาซึ่งกันและกันในชุมชน จนกระทั่งเกิดเป็นโครงการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่สถาบันครอบครัวในชุมชนขึ้น ผลการดำเนินการตามโครงการทำให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันในชุมชนเป็นบทเรียนที่จะสร้างทักษะให้เกิดการเรียนรู้แก่สถาบันครอบครัวให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาทางครอบครัวด้วยตนเองและนำไปสู่การสืบทอดและการดำรงอยู่ในรูปแบบสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

จรรยา สุวรรณทัต และคณะ (2554) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศครอบครัวศึกษา ซึ่งริเริ่มขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย โดยสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งทำการสำรวจและรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดระบบข้อมูลครอบครัวศึกษาและพัฒนาฐานข้อมูลด้านครอบครัวเป็นการเฉพาะ ในด้านการศึกษาวิจัย หลักสูตรการเรียนการสอน และกิจกรรมบริการวิชาการเกี่ยวกับครอบครัว ที่ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วของหน่วยงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับครอบครัวทั้งภาครัฐและเอกชน โดยได้ออกแบบและพัฒนาระบบฐานข้อมูลครอบครัวศึกษาที่สามารถสืบค้นข้อมูลด้วยโปรแกรม BRS-Search รวมทั้งทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัยด้านครอบครัว ระหว่างปี 2505-2535 ต่อเนื่องถึง 2540 จำนวน 212 เรื่อง ซึ่งสามารถจำแนกเป็นหัวข้อวิจัยด้านครอบครัวที่แตกต่างกัน 20 หัวข้อ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า หัวข้อวิจัยที่ปรากฏมีปริมาณค่อนข้างมาก ได้แก่ หัวข้อวิจัยด้านการอบรมขัดเกลาทางสังคมของครอบครัว (28 เรื่อง) การวางแผนครอบครัว (27 เรื่อง) ค่านิยมครอบครัว (22 เรื่อง) พัฒนาการของบุคคลในครอบครัว (21 เรื่อง) สุขภาพและการแพทย์ด้านครอบครัว (18 เรื่อง) ส่วนหัวข้อวิจัยที่ปรากฏในระดับปานกลาง ได้แก่ หัวข้อวิจัยด้านการปรับตัวและสุขภาพจิตของครอบครัว (13 เรื่อง) สัมพันธภาพในครอบครัว (11 เรื่อง) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว (10 เรื่อง) การจัดการทรัพยากรครอบครัว (9 เรื่อง) สวัสดิการครอบครัว (9 เรื่อง) ปัญหาครอบครัว (8 เรื่อง) โครงสร้างครอบครัว (6 เรื่อง)

ในขณะที่หัวข้อวิจัยที่ปรากฏในระดับน้อยแต่มีแนวโน้มสูงขึ้น ได้แก่ หัวข้อวิจัยด้านแบบฉบับชีวิตครอบครัว (5 เรื่อง) ความรุนแรงในครอบครัว (5 เรื่อง) การแนะแนวและการให้คำปรึกษาครอบครัว (5 เรื่อง) กฎหมายครอบครัว (5 เรื่อง) นโยบายครอบครัว (5 เรื่อง) ครอบครัวบำบัดและการฟื้นฟู (5 เรื่อง) หลักสูตร โครงการ กิจกรรมและการฝึกอบรมด้านครอบครัว (3 เรื่อง) และประวัติและวิวัฒนาการครอบครัว (2 เรื่อง)

5.2 งานวิจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ทรงชัย ดิยานนท์ (2542: 90-92) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทักษะของ เกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาความรู้ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทักษะเกี่ยวกับการ ประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของเกษตรกรที่ กู้ยืมเงินในวงเงินไม่เกิน 40,000 บาท จากธนาคารกสิกรไทยสาขาหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวของเกษตรกรส่วนใหญ่รู้จักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แต่ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรม รวมทั้งไม่เคยไปศึกษาดูงานด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าใจว่าแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของการกินอยู่อย่างประหยัดเหมาะสมกับรายได้ใน ด้านสิ่งแวดล้อม การผลิต โดยใช้แรงงานคนแทนเครื่องจักร เป็นการลดมลภาวะทำให้สิ่งแวดล้อมดี ในเรื่องของสุขภาพอนามัยซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริโภคโดยปราศจากสารเคมี โดยเกษตรกรมีความรู้ในเรื่องการทำเกษตรโดยการงดใช้สารเคมีเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้วิถีทางธรรมชาติในการรักษาสมดุลคุณสมบัติของดินและระบบนิเวศน์ และไม่ได้รับการอบรมหรือสัมมนาเพื่อเพิ่มความรู้ในการประกอบอาชีพ และส่วนใหญ่ไม่มีการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ เพื่อต่อรองกับระบบตลาด นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีความเห็นว่าการทำเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้มีผลการผลิตตลอดปี และทำให้ครอบครัวมีรายได้เพียงพอในการชำระหนี้สิน การทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ปราศจากสารเคมี ทำให้ได้บริโภคอาหารที่ปราศจากสารเคมี ทำให้เกษตรกรแข็งแรง การเพิ่มพูนผลผลิตทางการเกษตรที่เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี ทำให้เกษตรกรพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่และความสามัคคีในชุมชน ก่อให้เกิดความสุขในครอบครัว

มยุรี เลือคำราม (2546 : 103-104) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพและระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรกระแสหลัก ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ระบบการเกษตรที่ผลิตสินค้าเกษตรหลายอย่างเพื่อลดความเสี่ยง โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ ประหยัด พึ่งพาตนเอง รู้จักพอประมาณ พออยู่พอกิน ส่วนเกษตรกรกระแสหลัก นั้นหมายถึง ระบบการเกษตรที่ปลูกพืชชนิดเดียวในพื้นที่ทำการเกษตร เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของผลผลิต และพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก

โดยเกษตรกรรมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีคะแนนเฉลี่ยระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ร้อยละ 13.57 ส่วนเกษตรกรรมกระแสหลักมีคะแนนเฉลี่ยระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ร้อยละ 11.19 ซึ่งเมื่อทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติแบบ t-test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% พบว่า คะแนนเฉลี่ยระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งเกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรกรรมกระแสหลักมีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยจึงพบว่า เกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สูงกว่าเกษตรกรรมกระแสหลัก

ไพฑูรย์ พัชรธาดา (2547) ศึกษาเรื่อง “ความมั่นคงทางรายได้ของแรงงานภาคเกษตรกรรมตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสูง จังหวัดหนองบัวลำภู” มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความรู้ การปฏิบัติกิจกรรมและทักษะในการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ ผลการศึกษา พบว่า การดำเนินงานโครงการฯ เป็นมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานแก่ ผู้ถูก เลิกจ้างผู้ว่างงานที่อพยพกลับภูมิลำเนาเนื่องจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในนิคมสร้างตนเองโนนสูง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยสนับสนุนการขุดสระน้ำให้แก่สมาชิก และส่งเสริมการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ เพื่อให้ สมาชิกมีงานทำและมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวในลักษณะ “พออยู่พอกิน” สมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก สามารถปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ในระดับปานกลาง สมาชิกมีทักษะที่เห็นด้วยระดับมาก ว่าการประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ครอบครัวของตนเองได้ โดยมีสมาชิกร้อยละ 93.7 แสดงความประสงค์ที่จะยึดแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพทางการเกษตรต่อไป

ชลิตดา สุขสวัสดิ์ (2547) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารกับการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงและการสร้างชุมชนเข้มแข็งในการชุมชนบ้านนาทะเล ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” พบว่าชาวบ้านให้ความหมาย “เศรษฐกิจพอเพียง” ว่าการพึ่งพาตนเอง การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ การพออยู่ พอกิน การไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง การมีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการชวนหาความรู้ โดยอาศัยภูมิปัญญาและความขยันและให้ความหมาย “ชุมชนเข้มแข็ง” ว่าคนในชุมชนสามารถทำกิจกรรมร่วมกัน ความสามัคคีกลมเกลียวการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สภาพสังคมดี มีผู้นำชุมชนที่ดี คนในชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วม มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นและอนุรักษ์ไว้ และมีสภาพเศรษฐกิจที่ดี

5.3 งานวิจัยด้านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

นภคณ กำพอน (2545) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาระบบการเรียนแบบระบบอิเล็กทรอนิกส์ วิชาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชีวิต สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ผลการศึกษาและวิจัย พบว่า สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชีวิต ทำให้นักศึกษาสะดวกในการศึกษา ทบทวนเนื้อหาบทเรียนได้ตลอดเวลา และผู้เรียนมีความพึงพอใจในการใช้ระบบ

ประไพ จันทร์อินทร (2552) ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การรับรู้และความต้องการข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของนักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่ พบว่า การรับรู้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ผู้ตอบแบบสอบถาม มีการรับรู้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ภาคการศึกษาละ 1-3 ครั้งหรือน้อยกว่า โดยรับรู้ข่าวสารประชาสัมพันธ์จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากที่สุด คิดเป็น เดือนละครั้ง และความต้องการข่าวสารประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในด้านเนื้อหาของข่าว พบว่า ผู้ตอบการรับรู้และความต้องการข่าวสารประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ต้องการการแนะนำข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ให้บริการในระดับมาก ส่วนรูปแบบของสื่อประชาสัมพันธ์ ที่ต้องการมากที่สุด คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นสื่อที่ผู้ใช้บริการสามารถรับรู้ ข่าวสารได้สะดวกไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาสถานที่ และยังเป็นสื่อที่เข้าถึงได้สะดวก อีกทั้งยังสามารถ เข้าถึงได้ตลอดเวลาที่ต้องการ

จิรัชยา นครชัย (2553) ได้ทำการวิจัย เรื่องระบบจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ โดยได้นำมาทดลองใช้ภายในหน่วยงาน พบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ใช้งานมีความพึงพอใจมาก เนื่องจาก (1) สามารถ จัดเก็บเอกสารสะดวกมากขึ้น การปรับปรุงและแก้ไขข้อมูลทำได้ง่าย รวมถึงการตรวจสอบสถานะของ เอกสารทำได้รวดเร็ว (2) เพิ่มประสิทธิภาพในการติดตาม/ตรวจสอบและลดข้อผิดพลาดที่เกิดจากการ จัดการเอกสาร เนื่องจากระบบงานมีการกำหนดสิทธิในการเข้าใช้งานของผู้ใช้แต่ละรายเฉพาะ ที่กำหนดให้เท่านั้น (3) การสืบค้นข้อมูลเอกสารสามารถทำได้สะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมี ระบบการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ที่ง่ายและสามารถการสืบค้นข้อมูลได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว (4) การจัดเก็บเอกสารมีระบบเป็นไปตามนโยบายขององค์กร

จะเห็นได้ว่า ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบ่งบอกให้เห็นว่า การพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นช่องทางที่เข้าถึงข้อมูลความรู้ได้สะดวก อีกทั้งยังสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลาตามที่ต้องการ การนำเสนอความรู้และสารสนเทศเกี่ยวกับครอบครัวและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความเชื่อมโยงกัน และสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในครอบครัวและชุมชนให้มีความสุขและมั่นคง ยืนยาวได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ : ครอบครัวกับความพอเพียง ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาเพื่อค้นหารูปแบบการนำเสนอองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาด้วยสื่อเว็บไซต์ ในประเด็นเน้นเรื่องครอบครัวกับความพอเพียง ให้เป็นช่องทางการเรียนรู้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สำหรับครอบครัวในสังคมข้อมูลข่าวสาร

